

VAADLER VE ZORLUKLAR: TUNUS DEVRİMİ 2010-2011

Bu Rapor Mart 2011'de Uluslararası Tunus Avukatlar Delegasyonunun Aşağıdaki

Üyelerince Hazırlanmıştır:

Ulusal Avukatlar Loncası (ABD)- National Lawyers Guild (US),
Haldane Sosyalist Avukatlar Derneği (İngiltere)- Haldane Society of Socialist
Lawyers (UK),
Mazlumder İnsan Hakları ve Mazlumlarla Dayanışma Derneği (Türkiye)
MAZLUMDER (Turkey)

info@mazlumder.org

www.mazlumder.org

Ekim 2011, İstanbul

İÇERİK

1. BÖLÜM: ÖNSÖZ 1

A. Giriş 3

B. Metodoloji 4

C. Devrime Genel Bakış 6

2. BÖLÜM: TUNUS'TA BASKI VE DİRENİŞ 11

3. BÖLÜM: TUNUS DEVRİMİNDEKİ ÖNEMLİ AKTÖRLER 19

A. Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT)

B. Tunus Komünist İşçi Partisi (POCT)

C. Nahda Partisi (Hizb An-Nahda)

4. BÖLÜM: TOPLANTILARIN ÖZETİ 31

5. BÖLÜM: TERÖRE KARŞI SAVAŞIN TUNUS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 32

A. Arka plan: Teröre Karşı Savaş öncesi Tunus'ta İnsan Hakları

B. Bush yönetiminin Terörle savaşının Başlaması

C. Tunus'un 2003 Anti-Terörizm Kanunu

D. Son Gelişmeler: Genel Af

E. Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü

6. BÖLÜM: ÖZET, SONUÇ VE TAVSİYELER 43

A. Özet ve Sonuç

B. Tavsiyeler

Ek I: Tunus Delegasyon Profilleri 50

Önsöz:

Tunus'ta yıllardan beri süregelen diktatörlüğün halk ayaklanmasıyla Zeynel Abidin Bin Ali rejimini devirmesi ile son bulması dünya hak arama mücadelesi ve insan hakları karnesi açısından umut verici bir gelişmedir. Halkın "onur ve ekmek" mücadelesi olarak nitelendirdiği devrimin fitilini ateşleyen yüksek eğitimli bir mühendis olan Muhammed Bouazizi adlı gencin seyyar satıcılık yaptığı tezgâhın dahi devleti rahatsız etmesi, Bin Ali'nin vatandaşlarını onursuzlaştıran politika ve uygulamaları sürdürmesi ve artık yeter diyerek seyyar satıcılık yapan yüksek mühendisin isyanını kendini ateşe vererek göstermesi oldu.

Arap baharı denilen Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin baskıcı rejimlerine karşı ayaklandığı bu süreçte Tunus en barışçıl ve kansız geçiş sürecinin yaşandığı ülkelerden olmuştur. Sandığa giden ülke halkı demokratik tercihini "Nahda" Partisinden yana kullanmıştır. Seçimlerdeki şeffaflık ve güvenilirlik ise yabancı gözlemcilerle kapıların sonuna kadar açılması ile dünya kamuoyu tarafından belgelenmiştir. Bu süreçte MAZLUMDER olarak hak arama mücadelesinde olan mazlum Tunus halkına olan desteğimizi yaptığımız eylem ve basın açıklamalarıyla ifade ettik, ülkedeki insan hakları alanındaki kuruluşlarla temaslarda bulunduk. MAZLUMDER avukatlarının da hazırlık komitesinde bulunduğu bu raporda devrim süreci derinlemesine incelenmiş, karşılaşılan zorluklar dile getirilmiştir. Bundan sonra da halkların haklı taleplerinin karşılanması konusunda takipçi olmaya devam edeceğiz.

Ahmet Faruk Ünsal

MAZLUMDER Genel Başkanı

BÖLÜM 1:

A. Giriş

Aralık 2010'dan önce Amerika'da herhangi bir köşe başında yoldan geçenlere Tunus hakkında ne bildiklerini sorsanız kuvvetle muhtemelen anlamsız bakışlarla ve boş sözlerle karşılaşırđınız. Aynı soruyu Avrupa'da bir yerde sorsaydınız eğer sizlere genel olarak bir Amerikalıdan daha fazlasını söyleyebilecektir ancak onların da büyük çoğunluğu ülkedeki politik ve insani zorbalıklardan bihaberdir ve onların gözündeki Tunus eşsiz bir turizm cennetidir. Ama artık böyle değil. Aralık 2010 ve Ocak 2011'de televizyon ekranları yaşlısından gencine kadınından erkeğine binlerce Tunuslunun diktatör Zeynel Abidin bin Ali ile onun çevresindekilerin yaptıkları haksızlıklara karşı isyan edişini ve onlara karşı mücadelesini bizlere izletti. Ve tarihler 14 Ocak 2011'i gösterdiğinde Bin Ali Suudi Arabistan'a kaçtı ve kansız bir devrim gerçekleşti¹.

12-19 Mart tarihleri arasında Tunus Ulusal Barosunun daveti üzerine Bin Ali rejiminin işlediği suçlara ve insan hakları ihlallerine Amerika ve Avrupa'nın verdiği desteği araştırmak üzere 13 avukat ve akademisyenden oluşan bir heyet Tunus'a giderek incelemelerde bulundu. Araştırma heyeti Ulusal Avukatlar Birliği (ABD), Haldane Sosyalist Avukatlar Derneği (İngiltere) ve MAZLUMDER'den (Türkiye) katılan hukukçu ve aktivistlerden oluşmaktadır. Bunlara ek olarak Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu ile Queen Mary Koleji akademisyenleri ve Tunus kökenli olan ancak 20 yıldır ülkelerine giremeyen İngiliz avukatlar da çalışma ve incelemelere destek vermiştir. Heyet üyelerinin profili raporun Ek-1 kısmında bulunmaktadır. Delegasyon toplantıları özetleri için Raporun İngilizcesine bakınız.

B. Metodoloji

Tunus'ta devrim esnasında neler olduğunu anlamak için bir hafta gerçekten çok kısa bir süredir ve bu nedenle çalışmalarını yapan heyet mümkün olduğunca doğrudan devrimle ilgisi olan süreçlere ve aktörlere odaklandı. Heyet Tunus'a gitmeden önce ülkenin politik ve ekonomik geçmişi hakkında araştırmalarda bulundu. Bu kapsamda Bin Ali rejimini farklı sivil toplum alanlarında destekleyen, ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından kurularak Tunus Ticaret Sendikası (UGTT) ile işbirliği içerisinde bulunan ve US AFL-CIO'ya bağlı Dayanışma Merkezi (*Solidarity Center*) ile çeşitli konular tartışıldı. Bunlara ek olarak Tunus Dayanışma Birliği (Londra) ile de çeşitli temaslarda bulunuldu ve Tunus devriminin öncesi ve sonrasıyla ilgili değerli bilgiler veren politik bir mahkûmla, bir gazeteciyle ve bir de sosyoloji profesörü ile görüşmeler ayarlandı ve akademisyenler davet edildi.

Tunuslularla olan görüşmelerimiz:

Görüşmelerimizin çoğu Tunus Barosu tarafından ayarlanmıştır ve onlara konukseverliklerinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz. Hükümet yetkilileri (Başbakan, Adalet Bakanı gibi) ile olan görüşmelerimiz genelde aşırı resmi bir havada gerçekleşti ve çok fazla faydası olmadı. Sivil toplum kuruluşları, işçi liderleri ve her ikisinin de faaliyetleri yasaklanan Komünist Partisi ve al-Nahda, en büyük İslamcı parti², liderleri ile görüşmeler yapıldı. Eski siyasi mahkûmlar ve Bin Ali rejiminin işkence mağdurları ile ve onların aileleri ile de görüşmeler yapıldı. Görüşmelerimizden birisi de ise beş yıl Guantanamo'da hapiste tutulduktan sonra Tunus'a iade edilen ve devrime kadar Tunuslu yetkililerce hapiste tutulan bir Tunuslu ile yapıldı. Ayrıca, mahkûmlar ve işkence üzerine çalışmalarda bulunmuş Tunuslu avukatlar ve eski bir savcı ile de görüşüldü. Heyetin Amerikan üyeleri Amerikan büyükelçiliğinden bir yetkili ile görüştüler. İngiliz üyeler de İngiliz büyükelçiliği ile görüşme talebinde bulundu; 16 Mart'ta Haldane Derneği başkan

---

2

yardımcısı ile resmi bir görüşme talebinde bulundu ve 16 ve 17 Mart ile 7 Nisan tarihlerinde birçok mail gönderildi ancak, bu raporun hazırlanması esnasına kadar İngiliz büyükelçiliğinden görüşme için herhangi bir cevap alınmadı. Son olarak, devrimi sosyal medya araçları (Facebook, bloglar ve Twitter) ile dünyaya duyuran genç Tunuslularla görüşüldü ancak, ülkedeki öğrenci grupları ile herhangi bir görüşme yapılamadı.

Planlanmış görüşmelerimize ek olarak önceden planlamadığımız ve resmi olmayan görüşmeler de yapıldı. Gösteriler her yerdeydi, memurlara ödenen düşük maaşlardan Dışişleri Bakanı Clinton'un Tunus ziyaretine (biz oradayken gerçekleşti), Libya'daki duruma kadar geniş yelpazeden protesto konuları vardı. Görüşmelerimizden en ilginç olanlarından bazıları bu göstericilerle yapılanlardır, aşağıda soldaki resimde protestoculara karşı kullanılan Amerikan yapımı gaz bombalarını gösteriyorlar. Ayrıca konakladığımız otel önünde halka açık alanda yaptığımız basın toplantısı esnasında öğrencilerle ve halkla uzunca görüşmeler yapıldı. (aşağıda sağdaki resim)

Yaptığımız görüşmelerin neticesinde Tunus ile ilgili farklı bakış açılarına sahip kişilerin görüşlerine ulaştık. Sınırlı vaktimiz dolayısı ile görüşemediğimiz farklı düşüncelere sahip birçok kuruluş var. Eski rejimin destekçisi olduklarını söyleyen kişi ve gruplarla ise görüşme yapılmamıştır.

C. Devrime Genel Bakış

Yozlaşmış ve baskıcı Bin Ali rejimini birkaç haftalık disiplinli bir duruşla deviren binlerce Tunuslu devrimcinin oluşturduğu direniş dalgası yüz binlerce insanın baskı ve zulüm altında yaşadığı tüm Ortadoğu'ya yayılmış durumda.

Köylerde yaşayanlardan şehirdekilere, iç kesimlerden sahillere, kadınından erkeğine, gencinden yaşlısına, dindarın laikine ve solcusuna kadar tüm kesimlerin bulunduğu bir mozaikti, Tunus devrimi.

Devrim, hem kitleleri sürükleyici bir lider hem de birleştirici bir ideolojiden yoksun bir şekilde kendiliğinden gerçekleşti. Hiçbir şeyi olmayanlar, işsizler, alt ve orta sınıf liderleri devrimin ateşlenmesinde önemli roller üstlendiler. Devrimin zaferi için çabalayan sendikalar, internet gençliği, halk örgütleri ve insan hakları aktivistlerinden silahsız bir ordu oluştu.

Devrimciler yükselen gıda fiyatlarını, artan işsizliği ve yoksulluğu caddelerde protesto ederek kendilerini motive ediyorlardı. Bin Ali hükümeti ekonomik olarak IMF ve Dünya Bankasına bağımlı hale gelmiş ve her türlü ekonomik politika onlar tarafından belirlenmekteydi; kamu sektöründeki işçilerin kovulması, temel tüketim malzemeleri üzerindeki fiyat kontrollerinin eliminasyonu, özelleştirme programlarının uygulanması ve ticaret bariyerlerinin kaldırılması, bu uygulamalara örnek olarak verilebilir. Eylül 2010'da, devrim başlamadan ve artan fiyatlara tepkiler doğmadan aylar önce, IMF devlet hazinesinde tasarruf sağlamak için tüketim malzemeleri için devlet desteğinin kaldırılmasını tavsiye etmişti.

Ancak halkı isyana teşvik eden sadece ekonomik politikalar değildi. Tunuslular ekonomik taleplerine ek olarak saygı görmek, onur bir şekilde yaşamak ve tüm yolsuzlukların sona ermesini istiyorlar. Ayrıca Tunuslular baskıların, tutuklamaların

ve işkencenin sona ermesini ve 2003 yılında anti-terörizm kanunları kapsamında, dinsel inançları ve uygulamaları nedeniyle, tutuklanan binlerce kişinin serbest bırakılmasını da talep etmekte. Tunus devrimi demokrasi, temel insan hakları, sosyal adalet ve onur için yola çıkan bir hareketti.

Devrimde uluslararası politik konular belirgin bir şekilde ifade edildi. Tunus halkı batılı güçlerin uşaklığını yapan Bin Ali rejiminin sona ermesini ve Batılıların taleplerine ve askeri yardım vaatlerine karşılık Tunuslulara yönelik uygulanan anti-terörist politikaların kaldırılmasını istiyorlar. Amerikalılar ve Avrupalılar işbirliği ve ılımlılık (politik, askeri ve ekonomik konularda) kavramlarından her ne anlıyorsa Tunusluların bu kavramlardan özgürlüklerin ve bağımsızlıkların ellerinden alınmasını anladıkları kesin. Batının Tunus'a ve diğer Kuzey Afrika ülkelerine terörizmi önleme ve istikrarı sağlama adına yaptıkları yardımlar ve sağladıkları teşvikler daha baskıcı bir hayatın yaşanmasına yol açıyor.

Devrim, 17 Aralık 2010'da Sidi Bouzid şehrinin sokaklarında sokak satıcısı Muhammed Bouazizi'nin hayat pahalılığı ve adaletsizliğe tepki olarak kendini yakmasıyla ateşlenmiş oldu. O yıkılmaz gibi görünen polis/baskı³ devleti haftalar içerisinde devrim ateşinin tüm ülkeye yayılmasıyla aniden yıkılıverdi.

Tunus devriminin güzel meyveler vereceği verimli toprakları bulunuyordu. 2008 yılında, Gafsa kentinde madencilerin ve işten çıkarılan işçilerin grev ve gösterileri Bin Ali rejimi tarafından vahşice bastırıldı. Olaylar esnasında ve sonrasında kimi madenciler öldürülürken hareketin liderleri tutuklandı ve madenci camiası acı bedeller ödedi. Protestolar esnasında zarar görenlere yardım elini uzatan ilk kuruluş, bölgesel işçi liderlerinin tutuklanmasına rağmen üyelerini de greve teşvik eden, Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT) olmuştu. Bu grev Tunus devrimin müjdecilerinden birisi olarak kabul edilir.

Aralık 2010'da Tunus halkının öfkesinin ve tahammülünün sınırları aşılmıştı. Yaşadıkları hayattan bıkan insanlar dalgalar halinde sokaklara, caddelere yayılıyorlar, kendi yönetim birliklerinin kuruyorlar, kurşunlardan, sopa darbelerinden ve biber gazlarından kendilerini korumaya çalışıyorlar ve kendi köylerinin ve şehirlerinin kontrolünü ellerine geçiriyorlardı. Sonunda bu ateş dalgası Tunus'un başkentine kadar ilerledi. Devrimciler tüm uzlaşma ve tavizleri reddederek Bin Ali ve diktatörlüğünün herhangi bir ön şart olmaksızın sona ermesinde zafere kadar kararlı bir şekilde mücadele etiler. İnsanlar artık korkularını yenmişti ve bu yüzden Bin Ali'nin hiçbir tehdidi onları kontrol altına alamayacaktı. Ayaklanma karşısında polis erkenden ortadan kaybolmuş ve orduda diktatör rejimin ve hayat pahalılığının ortadan kalkmasını talep eden kalabalıklara ateş açma emrine karşı isyan etmeye hazır bir şekilde bekliyordu.

Bin Ali diktatörlüğüne karşı zafere ulaşılması, Bin Ali'nin yağlamadığı hazinenin kurtarılması, toplu tutuklamaların ve işkencenin sona erdirilmesi politik bir başarı olacaktı. Ancak bazı kazanımlar tek başına bir devrimi tam anlamıyla zafere ulaştırmak için yeterli değildir. Devrim eski olanı yıkmak değil, onun yerine en iyisinin inşa edilmesi ve daha da fazlası demektir.

Devrimin en zor kısmı ise hala ilerde beklemektedir. Kökleşmiş diktatör bir rejimi tam anlamıyla değiştirmek ve yeni bir demokratik bir sistem kurmak gerçekten çok zor olacaktır. Bu onu korumaktan daha zordur çünkü demokratik bir sistem kurulduğunda onu güç kullanarak ve baskı uygulayarak sağlamlaştıramazsınız. Sonuç olarak, halkın talep ettiği ekonomik gelişme ve sosyal adaleti sağlayabilecek yeni demokratik bir rejim için tüm bunlar zor birer görev olacaktır. Tüm bunlar devrimin hızı ve nihai hedefinin belirsizliği göz önünde tutulduğu ve tüm unsurları birleştirici bir düşünce olmadığı zaman daha da zorlaşacaktır. İstikrar ve uzlaşma nasihatlerine göre liberalleşme ve sosyal adalet talepleri daha ağır basacağı Binziyor.

Bin Ali'den sonra Tunus, devrimci değişim için geniş çaplı bir muhalefet gösteren halkın istekleri ile kitleleri yönlendirip devrimi sahiplenmek ve kontrol altına almak isteyen siyasi ve iktisadi gruplar arasındaki bir mücadelenin arasında. Siyasi kuruluşlar eski devlet bürokrasisine, güvenlik araçlarına ve ekonomik güce; halk ise sokaklara sahip durumda. Eski rejimin neo-liberal politikaları hala işlevini korumaktadır. Öte yandan eski rejimde sürgüne gönderilen veya uzun süreli hapse mahkûm edilen yüzlerce insan yeniden hayata ve mücadeleye dönüyor, İslamcılar ve laik sol işbirliği içersindeyken, öğrenciler ve internet gençliği gibi yeni güçler de harekete geçmiş durumdadır ve bunun yanında sendikal hareketlerse güçlerini ve bağımsızlığını yeniden ortaya koyuyor. Devrimciler Bin Ali'nin yasalarının ıslah edilmiş, yumuşatılmış, sanitize edilmiş hallerini sadece tepeden inme baskısının azalmasından dolayı değil sınıflar arasındaki ekonomik eşitlikleri ve başkent ile diğer yerleşim birimleri arasındaki dengeyi sağlayabilmek için kabul etmemekte kararlıdır. Kitleleri harekete geçiren ve popüler bir politik bilinci yükselten bir kıvılcımı söndürmek o kadar kolay olmayacaktır.

İçerisinde İslamcılar da olduğu özgür seçimlerle işbaşına gelmiş herhangi bir Tunus hükümeti Amerika'nın terörle mücadele politikalarına, Batı ile stratejik işbirliği politikalarına ve Batı kaynaklı Orta Doğu politikalarına -Gazze ve İran'a uygulanan ambargo politikaları gibi- destek verme gibi konularda kendilerini sınırlandıracaktır. Bunların yanında Tunuslular, Batının sadece Bin Ali rejimine ve diğer Arap diktatörlere verdikleri desteği değil Filistin'de 2006 yılında seçimle iş başına gelen Hamas'ın maruz kaldığı uluslararası baskıyı da unutmuş değiller. Batı ülkeleri şu anda büyük bir ikilem içerisinde: Bölgede Batının uşağı olmayacak bir hükümet seçilse dahi onu desteklemeleri mi yoksa insan hakları ihlallerinin ayyuka çıktığı, baskı ve zulmün kol gezdiği diktatörlükleri denge ve istikrar adına desteklemeleri mi daha iyi olacaktır? Aslında, Tunus ve Mısır örneklerine rağmen Batılı güçler hala kendi çıkarları için kullandığı bir grup Arap diktatörünü desteklemeye devam ediyor.

Batılı hükümetlerin çıkarlarına hizmet eden, ABD ve diğer Batılı hükümetler tarafından on yıllardır sürekli desteklenen bir rejimin cesaret sahibi Tunuslular tarafından devrilmesi yine aynı Batılı güçler tarafından alkışlanması ve geç kalmış bu değişime destek verdiklerini açıklamaları ironik bir durumdur. Batılı danışmanlar ve kendi fikrini söylemek isteyen uzmanlar, devrime ve devrimcilere Washington politik ve ekonomik politikalar konsensüsüne sadık, Batı tarzı eşitlikçi liberal bir demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine sahip bir Tunus'u inşa etmelerini acilen tavsiye (!) etmekte. ABD başkanı Obama'nın "değişimin yönetilmesi-yönlendirilmiş değişim (managed change)" ve İngiltere başkanı Cameron'un ise "düzenli geçiş" hakkında konuşmalarıyla Bin Ali rejiminin kendini kurtarma çabalarını destekledikleri görülüyor. Retorik demokratik bir değişimle ilgili olmasına rağmen stratejiyi onun özünden soyutlamak, sade ve yüzeysel bir şekilde eski rejimi yeniden düzenlemek olarak görülüyor.

Heyet, sürekli olarak, Tunus'ta olduğu gibi, diğer Kuzey Afrika ülkelerinde ve Orta Doğu'da siyasi, ekonomik ve sosyal adaleti sağlamak ve teşvik etmek adına neler yapılabileceğini tartıştı. Geçmişte ilgili hükümetler, ülke yoğun bir şekilde diktatörlüğe bağlı oldukları için, demokrasi eksikliğini hoş görmüyordu. Gelecek için önerilerimizin özü son bölümde dile getireceğimiz gibi şöyle; *Batının yapabileceği en iyi şey, herhangi bir ekonomik ve siyasi müdahalede bulunmaksızın, kendi yolunu belirleyebilmesi için Tunus halkına izin vermesidir.*

BÖLÜM II:

Tunus'ta Baskı ve Direniş

Tunus'un her yerinde karşılaşılabileceğiniz çok sayıda ve çeşitlilikteki tarihi anıtlar ve alanlar, Tunus tarihinin işgal, sömürü ve direnişinin sessiz tanıklarındır. Fenikelilerin antik şehri Kartaca'ya ev sahipliği yapan Tunus, Kuzey Afrika'nın ortasında olan konumuyla, ülkenin jeo-stratejik önemini fark eden Roma, Arap ve Osmanlı hükümdarları için cazip bir yer olmuştur. 1883'te, Tunus'un Avrupalı alacaklılara olan borcunu bahane eden Fransız Güçleri (bir yıl önce İngiliz Güçlerin Mısır'da yaptığı gibi) Tunus'u işgal etti; Fransa, Tunus'u himaye altında ki ülke konumuna soktu. Sömürgeciliğin bütün kuralları işledi ve Tunus toprağı ve halkı, sömürgecilerin çıkarları için sömürüldü. Fransız sömürü yönetimine karşı direnç başlangıçtan beri var oldu ve giderek arttı.

II. Dünya Savaşı sırasında, kısa süreliğine Almanlar Tunus'u işgal etti, savaşın sonuna doğru Fransa kontrolü tekrar geri aldı. Savaşı takiben, milliyetçi lider Habib Burgiba ve onun Yeni-Anayasa Partisi, Tunus ulusal bağımsızlık mücadelesini arttırdı. Bağımsızlık hareketinin artan rüzgârının bir işareti olarak da, 1945'te, Ferhat Haşed, komünist ağırlıklı Fransız Genel İşçi Konfederasyonu'ndan (Confederation Générale des Travailleurs - CGT) Tunuslu üyeleri çekip, Tunus Milli İşçi Konfederasyonunu UGTT (the Union Generale Tunisienne du Travail) kurdu.

Milliyetçi hareketin uzun yıllarca sert biçimde bastırılmasının ardından, 1954'te, Fransa Başbakanı Pierre Mendes-France, "Bey" unvanı altında (Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetindeki yerel yönetici unvanı) işçilerinde bağımsız olan ön-bağımsızlık modeli sözü verildi. Uzun pazarlıkların sonunda, Tunus Bağımsızlığını tanıyan Fransız-Tunus Anlaşması 20 Mart 1956'da Paris'te imzalandı.

Nisan 1956'da, Fransız-eğitilmiş Habib Burgiba, ilk bağımsız Tunus Hükümetini kurdu. Burgiba'nın doktrini, seküler, ulusal ilerlemeci ve Batı'ya dönük dış politika

üzerine kuruluydu. Mart 1957'de, ülke geçmişte olduğu gibi gelecekte yine katı bir Fransız etkisinde kalacak olmasına rağmen, Amerika ile ekonomik ve teknik destek için karşılıklı bir anlaşma imzaladı. Temmuz 1957'de, Millet Meclisi göstermelik Bey'i görevinden aldı, yerine Habib Burgiba'yı devletin başı olarak seçti, böylece Cumhuriyet de ilan edilmiş oldu. Burgiba, birçok Tunuslu milliyetçi tarafından Fransa'nın adamı olarak görülse de 1959'daki ilk başkanlık seçimini kazandı, ardından 1964, 1969'da tekrar tekrar seçildi ve 1974'te Millet Meclisi O'nu ömür boyu başkan yapmak için Anayasa'da düzeltme yaptı.

Başta, Burgiba ulusal ilerleme programı ile birçok Tunuslunun desteğini alsa da, ekonomik sıkıntı ve artan politik baskı 1970'lerin sonuna doğru öğrenci ve işçilerin huzursuzluğuna yol açtı. Bu dönemde, hükümetle olan çatışmalar arttı. Ocak 1978'de, UGTT'nin, bir işçi liderinin tutuklanması üzerine birçok şehirdeki sendika bürosuna olan saldırıların yönetim tarafından desteklendiğini ileri sürerek genel grev ilan etmesi, şiddet olaylarının patlak vermesiyle sonuçlandı. 50'i aşkın gösterici öldürüldü, 200 işçi sendikası çalışanı UGTT Genel-Sekreteri Habib Aşur da dâhil tutuklandı.

Nisan 1980'de, Muhammed Mzali'nin başbakan olması birçok Tunuslu için politik liberalizasyon umudu oldu. İşçi sendikası liderleri hapisten salıverildiler ve UGTT Genel Sekreteri Aşur başkanlık affına tabii tutuldu. Muhalefet partilerin kurulmasına ve Kasım 1981'de ilk çok partili seçime hazırlık için gereken yeni yasalar yapıldı. 1963'ten bu yana yasaklı olan Tunus Komünist Partisi gibi çok sayıda muhalefet partisi yasallaştı. UGTT'in oldukça tartışmalı olan, seçimlere Başkan Burgiba'nın Sosyalist Anayasa Partisi (PSD, önceden Neo Destur) ile seçim ittifakı kararı, Millet Meclisi'ndeki tüm sandalyeleri alan "Milli Cephe"nin oluşmasına neden oldu.

Gücünü koruma telaşına düşen Burgiba Hükümeti, Tunus ve bölge ülkelerinde giderek popüleritesi artan İslami Hareketlere karşı baskı ve toleranssız bir politikayı Binimsedi. 1980'de, daha sonra halefi ılımlı İslami Nahda Partisi (Nahda, veya

Rönesans Partisi) olacak olan İslami Eğilim Partisi'nin en az 50 üyesi, Hareketin kurucusu Raşid El-Gannuşi de dâhil olmak üzere tutuklandı. Raşid el-Gannuşi 1984'te salıverildi, fakat 1987'de hapse tekrar geri döndü, bu sefer ömür boyu hapse mahkûm edilerek. El-Gannuşi 1988'de serbest kaldı ve bu sırada yirmi yıldan fazla siyasi sürgünde kalacağı Avrupa'ya kaçtı.

1984'te, IMF ile imzalanan yapısal uyum planı uyarınca yiyecek sübvansiyonlarının kaldırılması ekmek ve irmik fiyatlarında artışa neden oldu. Bu durum, Tunus'ta rahatsızlık yarattı ve sonraki yıllarda gerçekleşecek olan "ekmek isyanlarının" ilk dalgasını oluşturdu. Sonuç olarak, UGTT tarafından desteklenen kamu işçileri maaşlarının arttırılmasını isteyerek grevler organize ettiler. Bu direniş dönemi ağır bir baskı dönemini getirdi, bu da UGTT ile hükümetin arasının kötüleşmesine yol açtı; sendikanın gazetesi kapatıldı, Aşur dâhil birçok sendika üyesi tutuklandı. Daha sonraki birkaç yılda hükümet UGTT üzerindeki kontrolünü iyice arttıracaktı.

1985'te, İsrail'in 1982'deki Lübnan saldırısı ve işgali sırasında bu ülkeden kaçıp Tunus'ta faaliyet gösteren Filistin Kurtuluş Örgütü'nün genel merkezine İsrail baskın düzenledi. 60 kişinin öldüğü baskın, Tunus ile bu ülkeyi Kuzey Afrika'daki güvenilir bir müttefiki olarak gören ABD ilişkilerinde dönüm noktası oldu.

Ocak 1986'da, Tunus Komünist İşçi Partisi kuruldu ve çok geçmeden yasaklandı. Ertesi yıl Kasım ayında, Batı yanlısı, asker kökenli eski bakanlardan olan Zeynel Abidin bin Ali, Burgiba'nın akli dengesinin iktidar için uygun olmadığını ileri sürerek kansız bir devrimle yönetimi ele geçirdi. Bin Ali geniş demokratik serbestlik, insan haklarına saygı sözleri verdi, resmiyet kazanmayan İslami Eğilim Partisi de dâhil muhalefet partileriyle "milli pakt" imzaladı.

1989'da, 1974'teki seçimlerden bu yana olan ilk Başkanlık seçimleri yapıldı. Başkan Bin Ali tek adaydı, seçilmesi de sürpriz olmadı tabi ki. Eşzamanlı yapılan Genel seçimlere Nahda Partisi yasaklı olduğu için adayları bağımsız olarak girdi. Parti iyi sonuçlar aldı, ama yaygın hile ve seçim manipülasyonlarından dolayı ne kadar iyi

olduğu anlaşılamadı. Ve yine Bin Ali de muhalefet partisine karşı, yeni bir baskı dönemi başlattı, binlerce üyesi gözaltına alındı ve tutuklandı. Milletvekili seçimlerinde, Bin Ali'nin *Anayasal Demokrasi Partisi* bütün koltukları (141) da kazandı. Bin Ali, 1989'da oyların %89'u alarak aldığı son seçimler de dâhil olmak üzere 4 kez daha seçildi.

Bin Ali rejiminin demokratik olmayan baskıcı tutumu açık seçik görülür olmasına rağmen, ABD ile Tunus arasındaki stratejik ilişkiler 1990'larda arttı. İki ülke askeri tatbikatları ve Amerika'nın güvenlik yardımlarının artmasıyla ilişkiler iyice kenetlendi. Bu dönemde, *Amerika - Tunus Ortak Askeri Komisyonu*, yıllık toplantılarla askeri işbirliği, Tunus Savunmasının modernizasyon programı ve diğer güvenlik meselelerini görüşmeye başladı ve iki ülke arasında karşılıklı yeni bir yatırım antlaşması imzalandı.⁴

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında, Amerika Başkanı Bush, teröre karşı savaş ilan etti ve dünya liderlerini *"teröre karşı savaşta ya bizimlesiniz ya da bize karşı"* diye tehdit etti.⁵ Terör karşıtı politikalar, zaten sıkı Amerikan yanlısı olan Bin Ali ile Amerika arasındaki ilişkileri iyice pekiştirdi. Başkan Bin Ali, Tunus olarak *"terörizmin her türlü form ve şekline karşı gerekli ve sağlam bir duruşu sergileyeceklerini"* tekrar etti.⁶ Aralık 2001'de, Amerika'nın Ortadoğu'dan sorumlu Dışişleri Bakan yardımcısı William Burns, Mağrip başkentleri gezisinin bir parçası olarak Tunus'u ziyaret etti. Bin Ali ile olan görüşmesinde, Washington'un saldırılar sonrası teröre karşı Kuzey Afrika ülkeleri ile işbirliğine verdiği önemi yineledi ve Tunus yönetimine ve halkına saldırılar sonrası gösterdikleri dayanışma için minnettar olduklarını ekledi. Avrupa'da bulunan Tunus asıllı teröristlerin takibinde Tunus Güvenlik birimlerinin Amerika Gizli Servisi FBI ile olan işbirliği için de özellikle minnettarlıklarını sundu.⁷

11 Eylül saldırılarını takiben, hükümet kontrolündeki basın, lider kadrosunun büyük kısmı Avrupa'da sürgünde bulunan yasaklı İslami Parti olan Nahda'yı El-Kaide ile ilişkili olmakla suçladı. Nahda sözcüleri, bu suçlamaları kesin bir dille reddettiler.

Aralık 2002'nin ilk günlerinde, William Burns Tunus'u bir kez daha ziyaret etti. Görüşmeler ağırlıklı olarak terörizme karşı Tunus- ABD işbirliği ve ekonomik ve politik konular üzerinedir.

11 Eylül'den sonra, Tunus ve Avrupa Ülkeleri arasındaki ilişkiler de güçlendi. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, uluslararası terörizme karşı mücadelede işbirliği yapmak için Bin Ali ile görüşmelerde bulunmak üzere Tunus'u ziyaret etti. Tunus muhalefeti Başkan Chirac'ın, "*terörizmle savaştaki örnek rolü*" için Bin Ali'nin muhalefete karşı olan acımasız baskısını göz ardı ederek yaptığı övgülerini, kızgınlıkla karşıladı.

11 Eylül sonrası dönemde, Tunus diğer birçok Avrupalı Devlet Başkanı veya bakanların ziyaret merkezi oldu. Kasım 2001'de İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi, Eylül 2001 sonlarında İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar ve Alman İçişleri Bakanı Otto Schly, terörizm ve organize suçlarla savaş konusundaki çalışmalarda iki ülke arasındaki koordinasyonu arttırmak için Nisan 2003'te Bin Ali ile bir antlaşma imzaladı. Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi de Tunus ile AB arasındaki güvenlik işbirliğini ve ikili ilişkileri arttırmak üzere Nisan 2003'te Tunus'u ziyaret edenler arasındaydı.⁸

2001 ile 2003 yılları arasında ABD-Tunus ilişkileri, Amerika yatırımını arttırmak ve Mağrip bölgesinin ekonomik entegrasyonunu sağlamak üzere kurulan ABD-Kuzey Afrika Ekonomik İşbirliği (USNAEP) çatısı altında daha da arttı. 2002'de, Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından "temel düzeyde eğitime erişimi sağlamak, ekonomik imkânları desteklemek ve özel sektörün gelişimini teşvik etmek, sivil toplumu ve bölgedeki hukukun işleyişini arttırmak için Ortadoğu Ortaklık Projesi (MEPI) kuruldu.⁹ MEPI, Bush yönetiminin terörizme karşı bölgede "demokrasi" ve "serbest pazarı" destekleme politikasının bir parçasıydı.

2004'te, Başkan Bin Ali'nin oyların %94'ünü alarak dördüncü kez seçildiği yıl, MEPI Tunus'ta ABD Büyükelçiliği'nde Bölge Ofisini açtı. ABD Devlet Departmanı, Tunus ile ilgili Yıllık İnsan Hakları Raporu'nda şunları yayınladı:

Tunus insan hakları kayıtları hala çok kötü ve Hükümet ağır suçlar işlemeye devam ediyor.... Ülkede, halkın yönetimi değiştirme çabalarına ciddi engellemeler var. Güvenlik güçleri, mahkûm ve tutuklulara ağır işkence ve tacizlerde bulunuyorlar. Güvenlik güçleri keyfi olarak insanları gözaltına alıyor ve tutukluyor. ¹⁰

Kasım 2006'da, Bin Ali Hükümeti, okul, hükümet binaları gibi kamu alanlarında başörtüsünü yasaklayan 1981 tarihli yasayı daha şiddetli biçimde uygulamaya başladı; bu hareket yasağa maruz kalanlar kadar insan hakları aktivistlerini de kızdırdı. Kişilere politik ve/veya dini inançlarından dolayı yapılan zulüm hız kesmeden 2007 yılında da devam etti. Bu yılın Ocak ayında, Davet ve Cihat (GSPC) adlı Selefi bir grubun üyeleri ile polis arasında bir çatışma meydana geldi ve içlerinde polislerin de bulunduğu onlarca ölü ve çok sayıda yaralı ile sonuçlandı. Grubun altmıştan fazla üyesi gözaltına alındı, taraflı mahkemeler tarafından Terör Yasası altında tutuklandılar; hapiste işkence gördüler. Bu olayda tutuklanan çok sayıda kişi devrim sonrası af kapsamında serbest bırakıldı. Uluslararası Af Örgütü'nün bu yıla ait Tunus yıllık raporuna göre:

En az 12 kişi terörizmle ilgili yasalar kapsamında adil olmayan mahkemeler tarafından tutuklandı, yaklaşık 50 kişinin de yilsonuna kadar davaları devam etti. İşkence ve kötü muamelenin devam etmekte olduğu rapor edildi. Önceki yıllarda düşünce suçlularını da içeren yüzlerce siyasi mahkûm adil olmayan mahkemeler tarafından tutuklandı. Birçoğu sağlıksız şartlar altında on yıldan fazla hapiste kaldı. ¹¹

Yine 2007'de, iki eski Guantanamo tutuklususu olan Abdullah Hacı ve Lütfi Lagha Tunus'a döndü ve Bin Ali rejimi tarafından verilen güvenceye rağmen göstermelik mahkemeler tarafından hapsedildiler ve işkenceye maruz kaldılar. İki tutuklu da

devrim sonrası af kapsamında serbest bırakıldı. Bugün hala beş Tunus vatandaşı Guantanamo üssünde tutuklu durumundadır.¹²

Bin Ali Rejimi'nin dini ve politik alanlarda artan baskısının belgelenmesine rağmen, Ocak 2008'de AB, Tunus Hükümetiyle sanayi ürünlerinde gümrük vergileri ve diğer alışveriş engellerini kaldırmaya yönelik AB-Tunus serbest ticaret bölgesinin kurulması için birlik antlaşma imzaladı. Aynı vakitlerde, Güneybatı Bölgesi'ndeki Gafsa maden bölgesinde, bir ölü ve birçok göstericinin gözaltına alınmasıyla sonuçlanan gösteriler olmaktaydı. Gafsa Maden Ocağı'ndaki grev sendikası üyeleri, hükümet güçleri tarafından sert biçimde bastırıldılar ve grev liderleri güvenlik ve kamu düzenini tehdit etmek suçlamasıyla yargıldılar. Birçoğu on yıl ceza aldı.

Ekim 2009'da, Başkan Bin Ali, koltuğunu beşinci kez "kazandı". 2009- ABD Dışişleri Bakanlığı Tunus insan hakları raporuna göre:

Vatandaşlar üzerinde hükümeti değiştirme konusunda ciddi sınırlamalar var. Yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK), güvenlik güçlerinin mahkûm ve tutuklulara işkence ve fiziksel istismarda bulduklarını, kişileri keyfi olarak gözaltına aldıklarını ve tutukladıklarını rapor ettiler. Güvenlik güçleri, üst düzey görevlilerin onayladığı bir dokunulmazlık zırhıyla hareket ediyorlardı. Ayrıca, iletişimin sağlanamadığı, mahkeme öncesi uzun gözaltı sürelerinin olduğu raporlarda yer aldı. Hükümetin, konuşma, basın ve iletişim özgürlüğü üzerindeki ağır kısıtlamaları Ekim seçimleriyle daha da kötüleşti. Hükümet, halkın eleştirilerine karşı tahammülsüzlüğüne devam etti, eleştirileri bastırmak için gözdağı, sindirme, cezai soruşturmalar, yargı sistemi, keyfi tutuklamalar, ev hapisleri ve seyahat kontrolleri gibi yöntemlerin kullanıldığı geniş biçimde rapor edildi. Rüşvet, yolsuzluklar da problemler arasındaydı.¹³

Buna rağmen, Batılı hükümetler, teröre karşı savaşta güvenlik işbirliği ve sözüm ona "ekonomik mucize" gibi övgülerle Bin Ali rejimi ile yakın ilişkiler sürdürmeye devam ettiler.¹⁴ Bu durum Ağustos 2010'da Tunus Hükümeti posta,

turizm, otomotiv ve eğitim sektörlerinde Tunus ekonomisini yabancı sermayeye açan bir kanun geçirince daha da derinleşti. Tunus'taki neo-liberal "reformları" destekleyen Batılı güçlerin bir teşviki de Eylül 2010'da geldi; Tunus, mali dengeyi sağlamak için kalan bütün sübvansiyonların kaldırılmasını öneren IMF ile anlaşmaya vardı.¹⁵

Muhammed Buaziz'in 17 Eylül 2010'daki cesur ve umutsuz hareketi, sadece IMF-kaynaklı yiyecek sübvansiyonların kaldırılmasını değil Bin Ali diktatoryasının devamını sağlayan rüşvet, işsizlik oranlarının yüksek olması ve neredeyse yok seviyesine inmiş bireysel özgürlükler ve siyasal haklar gibi kemikleşmiş yapısal bozuklukları da hedef alan yurt genelinde bir protesto dalgasını ateşledi. Protestolar 14 Ocak 2011'e kadar sürdü, sonunda Bin Ali istifa etmek zorunda kaldı Başbakan Muhammed Gannuşi göstericilerin isteklerinin sadece bir kısmını karşılayan geçici mili birlik hükümetini ilan etti. 27 Şubatta, Başbakan Gannuşi, göstericilerin geçmişi tam olarak tasfiye etme çağrılarını üzerine istifa etti. BM insan hakları araştırmasına göre, en az 219 Tunuslu ayaklanmalar sırasında öldü, 510 kadarı da yaralandı.¹⁶

Batılı Hükümetlerin, geçmişteki ekonomik ve jeo-stratejik çıkarları güvende olduğu müddetçe Tunus rejiminin baskıcı yönünü görmezden gelmeleri veya dahası destekleyip, teşvik etme temayülleri ışığında bakıldığında, Batı'nın Tunus ayaklanmasına olan ilk tepkilerinin hafif ve duyarsız olması sürpriz olmadı. Hatta Fransa Dışişleri Bakanı Michele Alliot-Marie ayaklanmayı bastırmak üzere güvenlik teçhizatları konusunda Bin Ali rejimine destek çağrısında bulundu.¹⁷ Amerika'da ise, devlet baskısı ve şiddeti ile tehdit edilen protestolar başladıktan ancak bir ay sonra Obama yönetimi, Dışişleri Bakanlığında yıllarca sessizce rapor edilen ve son olarak da Obama tarafından atanmış Tunus Büyükelçisiyle olan yazışmalardan sızan Wikileaks belgeleriyle de doğrulanmış olan "*Bin Ali rejiminin açık bir yolsuzluk içinde ve acımasız derecede baskıcı olduğuna*" dair resmi bir açıklama yapabildi.¹⁸ Başkan Obama'nın Tunus Hükümetinin zorbalıklarını kınaması, ancak Bin Ali'nin istifa ederek ülkeden kaçmak zorunda kaldığı günde olabilmıştır ve "*Tunus Halkının*

cesareti ve onuruna" olan övgüsü birçok Tunuslu tarafından çok zayıf ve çok geç bir tepki olarak görülmüştür.

3. KISIM: TUNUS DEVRİMİNİN KİLİT DEVRİMCİ AKTÖRLERİ

A. TUNUS GENEL İŞÇİ BİRLİĞİ - Union Generale Tunisienne du Travail (UGTT)

Tunus'un ulusal işçi federasyonu UGTT Bin Ali rejiminin yıkılmasında çok önemli bir konumda yer aldı. UGTT ilk olarak Aralık ayında başlayan protestoları destekleme konusunda yavaş davranmış olsa da yerel ve bölgesel UGTT bürolarının eylemlere destek vermesinin ardından harekete geçti. UGTT genel merkezi 12 Ocak'ta genel grev, Bin Ali'nin istifa ettiği gün olan 14 Ocak'ta ulusal grev ilan etti. Belki de UGTT'nin ne kadar önemli olduğunu, bir önceki geçiş dönemi hükümetinde, -Bin Ali hükümeti ile iktidar partisi RCD'nin liderlerinin yer aldığı- hükümetin meşrutiyetini sağlamak için 3 adet UGTT temsilcisine yer verilmesine bakarak anlayabiliriz. Bir kaç saat içinde protestocular tekrar eylemlerine başladılar ve UGTT temsilcilerinin hükümette görev almasına karşı çıktılar. Bunun üzerine UGTT'nin kabinedeki üyeleri derhal istifa ettiler.

UGTT ulusal, bölgesel ve yerel birimleri bulunan bir işçi federasyonudur. İnsanlar Delegasyona, Bin Ali'nin kontrolünde olan ulusal birliğin liderliğinin bağımsızlığı hakkındaki şüphelerini dile getirirken, Bin Ali rejiminin baskıları ve yolsuzluklarına karşı UGTT'ni temel bir uzlaşma alanı olduğunu belirtiyorlardı. Birlikler siyasi muhalif çizgilerini bozmadıkları sürece ekonomik taleplerde bulunabilir, grev düzenleyebilirler. UGTT'nin ulusal önderliğinin ve hükümetteki üstlerinin güçlerinin limitlerini göstermesi bakımından 2008 yılında Gafsa maden ocağında yaşanan greve verilen cevap bir örnek olabilir. Protestolar maden ocağında iş bulamayan sendikasızsız işsizler ile öğrenciler arasında başladı. Madencilik sendikası ile birlikte iktidardaki siyasi parti, maden ocağının sahibi olan şirket (Gafsa Fosfat Şirketi) ile birlikte hareket ederek işe alımları organize ediyorlardı. İşsizler tarafından başlatılan

protestolar madencilerin aileleri ve dul kalan eşler tarafından da destekleniyordu. İşsizlik, hayat pahalılığı, adam kayırma ve maden şirketinin adaletsiz işe alınma politikaları protestonun ana temalarıydı. Yerel UGTT liderleri protestoları ve aylar süren açlık grevlerini desteklediler. Fakat UGTT'nin bölgesel ve ulusal birimlerinin çok küçük destekleri ya da sık sık protestolara muhalif tavırları oldu. Birçok yerel UGTT liderleri gözaltına alındı ve hapsedildi.

Delegasyon, üst düzey sendikacı olan ve geçiş hükümetinde görev verilen fakat bir gün sonra protestoların ardından halkın taleplerine bir cevap olarak istifa ettiğini ifade eden Abdulcelil Bedoui ile görüştü. Bouazizi'nin kendini kurban etmesinin ardından insanlar Sidi Bouzi'de bulunan UGTT'nin ofisine giderek sendikanın hükümetin yolsuzluklarına karşı muhalif bir tutum sergilemesini istedi. İnsanlar ayrıca şunu da biliyordu ki polis sendikanın karşısında şiddet kullanarak duramazdı. Bedoui, UGTT'nin, desteklediği herhangi bir konunun ardından, popüler hareketler tarafından de facto olarak hareketin sözcüsü görüldüğünü ifade etti. Sidi Bouzi'de haftalar süren olaylar sırasında UGTT birçok bölgede genel hoşnutsuzluğun iletildiği bir kanal oldu. Bedoui bu durumun 2008'de Gafsa'da yaşanan protestolardan bu yönüyle ayrıldığını, halk hareketleri ile UGTT arasında anlaşmazlık olduğundan dolayı protestoların Gafsa ile sınırlı kaldığını belirtti.

Bu durumda UGTT'yi eleştirenlerin grubun büyük bir politik baskı altında faaliyetlerini yürüttüğünü tanınması gerekir. Bir organizasyonu ezmek ya da yıldırım için o hareketin liderini hapsedmekten daha etkili bir yolu yoktur. Kheireddine Bouslah –tanıştığımız bir işçi lideri- şunları ifade etti:

Devrim başladığından beri UGTT politik kazançların kaybedilmesine yönelik efor sarf eden güruhun liderlik pozisyonunu elinde tutuyor, Kasbah'da ne zaman olursa olsun sokakları geri almaya çalışıyor.

B. Tunus Komünist İşçi Partisi (POCT)

Marksist Leninist ideolojiye bağlı Tunus Komünist İşçi Partisi 1986 yılında kuruldu. Bin Ali iktidarı boyunca yasaklı olan partinin yüzlerce üyesi tutuklandı, bazıları işkence altında can verdi. Haziran 2002’de partinin lideri Hama Hammami (sol

resimdeki, sağdaki Sala Queslati) yakalandı ve illegal bir örgütün üyesi olmakla ve isyana teşvikle suçlandı. İnsan hakları avukatı ve Tunus İşkenceye Karşı Birlik adlı organizasyonun başkanı Eşi Radhia Nasraoui, eşinin bırakılması için açlık grevine başladı. Eylül ayında Hammami sağlık sorunları nedeni ile serbest bırakıldı ve 2011 devrimine kadar yaşayacağı Fransa’ya sürgün edildi. Parti 16 Mart 2011 tarihinde partinin genel sekreteri Bay Hammami’nin delegasyon ile görüşmesinden bir gün önce legal siyasete başlayabildi,

POCT’nin, kendi içinde politik duruşlarını eleştiriye tabi tutan bir kısım ılımlı Tunuslu İslamcılar ile ilginç bir işbirliği geçmişi var. Oysaki diğer solcu yapılar, devletin İslamcılara olan baskısını ya görmezden geliyorlardı ya da destekliyorlardı. POCT 1990’lı yılların ilk yarısından bu yana önceki politik izolasyoncu tutumunu terk ederek baskıya karşı işbirliği içerisinde bir tutum geliştirdi. 2005 yılında, devletin baskısını artmasıyla birlikte, solcu, İslamcı ve insan hakları aktivistleri tarafından oluşturulan birlik Bağımsızlık, Özgürlük ve İnsan Hakları İçin 18 Ekim Koalisyonu adını aldı. Koalisyon tarafından oluşturulan anlaşma iki ana metinden oluştu. Birinci metin dinin Tunus’taki rolü ile ilgili oldu; kişisel bir tercih olduğundan dinin

özgürlüğü ve kadınlara eşit muamele savunuldu, çok eşlilik kınandı. İkinci konu Tunus'un gelecekteki sivil demokratik rejiminin kaynağına insanı alan, özel ve kamusal insan haklarını kendine rehber olarak alması gerektiği oldu. Bu maddelerin ve koalisyonun, sönen ideolojik anlaşmazlıkların ardından ve bütün kesimlerce ortak olan talepleri -çok partili demokrasiyi ifade ve düşünce özgürlüğünü ve eşitliği getirecek olan devrimci bir atmosferi kolaylaştıran bir etkisi oldu. Kapitalizme ve globalizme karşı olan parti, Tunus toplumunda yaşanan gelişmeye, parti programının ilk kısımlarına ortak talepleri öncelik olarak ekleyerek destek verdi.

Kamusal haklar ve insan hakları kavramı POCT'ye Tunus'un geleceği ile ilgili ilham veren kavramlar oldu. POCT'nin bu vizyonu, özel mülkiyetin üstünlüğünün kamusal faaliyetlere öncelik verilecek şekilde sınırlandırılması, kilit sektörlerin millileştirilmesi, ilerici vergilendirme ve işçi haklarından, ücretsiz eğitim ve sağlığa kadar birçok alanda 1930'lar il 1960'lar ve 1970'lerde gelişmiş ülkelerde yaşanan tartışmaları anımsatan bir şekilde vuku bulmuştur. Böylesi bir vizyon neo liberal paradigmaya dayanan ve Bin Ali rejimi ve onun özelleştirmeye olan vurgusuyla kucakladığı "Washington Konsensüsü"nden uzaklaşmayı işaret eder.

IMF'nin Tunus'a müdahalesi POCT'den Hammami Bey'e göre ülke ekonomisinde ve insanların refah seviyesinde yıkıcı etkilere sebep oldu. Hammami bu yıkıcılığa üç durumu referans vererek belirliyor. Birincisi; IMF dış borçları azaltmak amacı ile kurulmuş olsa da aslında 1986'dan beri ülkelerin borçluluk oranı 5.7 kat artmış durumda. İkincisi; istihdam yaratılacağı sözüne rağmen 1980'lerin sonuna doğru %1 olan işsizlik oranı %20-25 civarına yükseldi. Bu orana kayıt dışı işsizliği eklediğimiz zaman oran %43'e dayanıyor. Üçüncüsü; kalkınma hızında artış sözü verilmişti. IMF'nin zararlı etkileri sadece ekonomik değerler ile sınırlı değil, toplum yapısını kuşatan sosyal ilişkilerde bireysellik biçiminden, eğitim, kültürel yoksullaştırma, kadınların iş yerlerindeki rollerinin marjinalleştirilmesi (toplam işgücününün %20-25'i kadın), fuhuş ve kadınlarda okuryazar oranının %55-60 arası olması dâhil hayatın metalaştırılması. IMF'nin empoze ettikleri neo-liberal yapılanma reformları ve

diktatörlüktür diyen Hammami bunların Tunus'u yok ettiği sonucuna vardı. Hammami Tunus halkının karar vermesi gerekliliğinden söz etti; eğer karar verilirse borçların iptali ve neo-liberal etkilerinin köklerinin ortadan kaldırılması için bir taahhüt ortaya konulacaktır.

POCT devrimin bitmekten çok uzak olduğuna inanıyor. İki stratejinin rekabeti görülüyor: (1) şu anki hükümetin, eski elitlerin ABD ve AB'nin desteklediği reaksiyonel grupların, devrimi sınırlandıran ve politik liberalizasyonu hedef alan reformist strateji; (2) sivil ve politik hareketlerin, İslamcı ve solcuların eski rejimin bütün kalıntıları yok eden ve sosyal adalet talep eden devrimci strateji. Son tahlilde, POCT sokaktaki insanın geçici hükümeti ve nihai karar vericileri kontrol etmek istediğini biliyor.

POCT'ye göre, Anayasa Konsey için yapılacak seçim devrimsel bir ana dönüşebilir; 24 Temmuz 2011'de planlanan seçimlerin Ekim 2011'e ertelenmesi seçimlere katılacak kişi ve örgütlere, örgütlenmeleri için harika bir fırsat oldu. Medya ve sivil yönetim hala eski yöneticilerin kontrolünde ve hükümetin lağvettiğini açıklamasına rağmen siyasi şube polisleri hala sokaklarda. Bu nedenle POCT seçimlerin ertelenmesini destekledi, üstelik parti seçimlerin finansmanı konusunda da kaygılı. Devrimin düşmanları varlıklı, ayrıca devrim muhaliflerine destek amaçlı ABD ve AB para yardımı yapıyor. Kamu finansmanı herkese serbest olmadıkça ve Batı'dan gelen illegal finansman kesilmedikçe seçimler adil olmayacak. Nihayetinde POCT küçük partilerinde mecliste yerini alabileceği yeni bir seçim kanunu talep ediyor. POCT ve Nahda gibi kimi partiler seçimlerde %50 kadın kotasını savunuyor.

POCT, özgürlük ve sosyal adalet için yapılan barışçıl gösterilerin ardından yapılan devrimin bölge ve dünya için model olacağını düşünüyor. Devrim İslami bir devrim değil fakat İslamcılarının da yer aldığı bir devrimdir.

C. Hizb An-Nahda (Nahda)

1.Baskıların Geçmişi ve Kökleri

Nahda (Rönesans) partisi Tunus'taki en büyük İslami parti. Kökleri 1970'lerde kurulan apolitik ve insanları dindarlığa davet eden Kur'an Koruma Derneği (QPS) 'ne dayanıyor. Derneğin politikaya yaklaşımı 1970'lerin sonunda vuku bulan toplumsal huzursuzlukların ardından değişti. Bilhassa işçi sınıfı ve politik örgütler arasında organize oldu. Yine de birçok İslamcının başlangıçta UGTT'nin sosyal içerikli eylemlerini kınamasına rağmen onlardan kitle örgütlenmesi ve sokak eylemlerinin önemini öğrendiler. 1981'de the Mouvement de la Tendance Islamique (MTI) politik ve ekonomik değişim isteyen bir kısım eski QPS üyesi ile Gannuşi tarafından kuruldu. MTI'nın politik talepleri adaletli ekonomik sistem, tek parti iktidarının sonu ve İslami esaslara dönüştü.

1980'ler boyunca MTI büyük bir ivme kazandı ve Tunus gençliği arasında taban buldu. Sonunda iyi organize olmuş sosyal ve politik bir hareket haline geldi ve Arap dünyasındaki İslami gruplar arasında açık bir şekilde demokratik prensipleri savunan ilk örgüt oldu. Gannuşi çoğulcu demokrasilerde İslam'ın konumu ile ilgili teolojik ve politik yazılar kaleme alan bir avuç İslamcı reformistler arasındaydı. Bu süreçte İslami hareket, UGTT 'de ve diğer sivil toplum örgütlerinde çalışmalar yaparak tabanını genişletmeye çalıştı.

1987 Kasım ayında, kansız bir darbe ile iktidara gelen Bin Ali'nin reform ve demokratikleşmeye yönelik planlarını kamuoyuna açıklamasından sonra, Gannuşi Tunus'un politik sahnesinde görülmeye başladı ve başkanın "Ulusal Pakt"ını imzaladı. Bu paktın ardından 1989 yılında yasama organı seçimlerine liste sunarak adaylar gösterdi. Paktın imzalanmasından kısa bir süre sonra Bin Ali politik partilerin isimlerinde "İslam, İslami" gibi ibarelerin kullanımını yasaklayan yasalar yürürlüğe koydu. Buna cevap olarak MTI ismini Rönesans partisi anlamına gelen Hizb al-Nahda olarak değiştirdi. Buna rağmen Bin Ali, Nahda'nın seçimlere parti

olarak girmesini reddetti fakat bağımsız adaylar olarak seçime girmelerine müsaade etti.1992 yılının ardından hemen hemen bütün Nahda yöneticileri hapsedildi veya sürgüne gönderildi, hareketin tüm örgütlenmesi yok edildi.

İlerleyen yıllarda hareketin liderleri, hareketin yeraltına inmesinin ardından güçlü-zayıf yönlerini, siyasi gündemlerini ve taktiklerini değerlendirme fırsatı buldular. Özellikle Nahda liderliği hareketin yaslandığı öğrenci hareketi ve orta sınıfların diğer ittifak olunabilecek işçiler ve işsizler gibi sosyal gruplara ulaşamamasını ciddi bir biçimde irdeledi.

Nahda'nın, birçok siyasi parti ve STK'nın insan haklarına saygıyı ve politik talepleri ortak bir platformda dile getirmek üzere kurduğu 2005'te oluşturulan 18 Ekim Koalisyonu'na katılması bu kapsamda değerlendirilebilir. Koalisyonun prensipleri çoğulcu demokrasi, kadın hakları, din ve vicdan özgürlüğü temelinde geliştirildi. Nahda'ya göre bu koalisyon sadece birlik oluşturmak ve Bin Ali döneminde devam eden insan hak ihlallerine karşı durmak açısından değil, ayrıca rejimin iddia ettiği üzere "gizli İslami" ajandaları olduğuna dair diğer muhalif çevreleri ikna bakımından da önemli oldu.

2. Nahda: İlegaliteden, Legalitye

Geçtiğimiz yıl içinde, Nahda sistem dışı bir hareket tarzından çok başarılı bir geçiş yaptı, ya da "sistemin mezalimlerinin karşısında duran, mevcut durumdan köklü değişimler yapılmasını savunan" hareketleri organize eden legal bir aktör konumuna geldi. İç ve dış politikada Nahda liderleri devrim öncesi sistemin eleştirisini ikna edici bir şekilde sürdürüyorlar.

Nahda liderleri özellikle ABD'nin stratejisinde kritik bir konuma sahip. Özellikle soğuk savaş döneminde eski komünist süper güçlerin yerini alabilecek ve ABD'nin hâkimiyetine muhalif durabilecek örgütlü güçler olması bu konumu güçlendiriyor. Bu durum ABD'nin Bin Ali gibi diktatörleri desteklemesinin sebebiydi. Nahda'nın kurucularından Dr. Ziad'a el Doulatli'ye göre bu yıllarda ve özellikle 11 Eylül

saldırılarından sonra ABD, Bin Ali’li Tunus yönetiminin Nahda üyeleri dâhil bütün İslami gruplara yönelik zalim baskılarında suç ortağı olarak yer aldı. Nahda’nın eski öğrenci hareketi liderlerinden Ajmi Lourimi (solda) bu baskıların sonucunda birçok kişinin “*Bush yönetiminin savaşı terör ile değil İslam ile*” sonucuna vardığını belirtti. Sonuç olarak bu insanlardan birçoğu radikal hareketlere katıldı. Bu anlamda “Teröre Karşı Savaş” kendi kendini devam ettiren bir kehanet haline geldi. Dr. Doulatli Nahda liderlerinin 2010’un ilk aylarında ABD’nin politikalarındaki değişikliğin ardından ABD elçiliği ile hareketin gelecek vizyonu ile ilgili görüşme yaptılar. Bu buluşma birçok Nahda üyesini geçmişteki ikiyüzlü politikalarına rağmen ABD ile işbirliği yapılabileceğine inandırdı. ABD’nin Nahda hareketine karşı çarpıcı bir politika değişikliğine gideceği yönünde bir inanç var. Bunda uluslararası konjonktürün ve artık hiçbir gücün dünyaya tek başına egemen olamayacağı gerçeğini kabullenilmesi ve yeni ortaklar aranması ihtiyacının etkisi var. Dr. Doulatli’ye göre Tunus ve Arap dünyası özellikle yaşanan demokratik geçişlerle beraber kendisini Çin ve Doğu Asya’dan çok ekonomik ve politik olarak ABD’ye ve Avrupa’ya daha yakın bulmaya başladı.

Nahda lideri Gannuşi Tunus-AB ilişkileri konusunda iyimser düşünüyor. Kuzey ve Güney Akdeniz ülkeleri arasında Romalılar dönemine, Kartacalara, İslam’ın hâkim olduğu dönemlere kadar dayanan “*üstünlük-güç ile değil, tarih ve coğrafya ile*” tanımlanan uzun bir geçmiş var. Gannuşi’ye göre yeni Tunus geçiş hükümeti geçmişin mezalimlerine karşı intikam almak yerine, geleceğe odaklanarak Tunus-AB ilişkilerini daha dengeli, “*mütekabiliyet esasına*” dayanan ve insanların refahı, onuru ve özgürlüğü pahasına olmayacak bir ilişki modeli geliştirmeli.

Delegasyonun görüşme yaptığı birçok eski siyasi mahkûmun, politik aktörün ve STK’nın, ABD’nin devrim sonrası rolü ile ilgili sorumuza istihza ile cevap vermesinin aksine Dr. Doulatli Tunus’un, özellikle doğrudan yatırımı kolaylaştırmak açısından ABD’nin desteğinden yararlanabileceğini belirtti. Dr. Doulatli “Tunus devriminin başarıya ulaşmasının Arap dünyasının yararı olduğu kadar Batının yararına

olacağını” ve bunun için ABD ‘ye ve AB’ye destek olmaları bakımında önemli roller düştüğünü belirtti.

Nahda’nın devrimdeki pozisyonu bireysel ve örgütsel geniş tabanlı bir birlik oluşturmasıyla mümkün oldu. Bin Ali rejimine

karşı ayaklanmalar Bouazizi’nin dramatik bir biçimde kendisini kurban etmesinden itibaren hızlansa da aslında bundan önceye dayanıyordu. Bouazizi’nin kendisini feda etmesi devrimde katalizör görevi oynadı ve 23 yıllık Bin Ali diktatörlüğünün yıkılmasına giden yolda korku duvarının aşılmasını sağladı. Lourimi’ye göre *“soğuk savaşın Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla bittiği gibi bizim devrimimizde korku duvarlarının yıkılmasıyla başladı.”*

Birlik devrim sürecinde kullanılan sloganların politik veya dini olmasından çok *“Ash sha’ab-yurid” (insanlar istiyor)* gibi kendiliğinden gelişen insani tepkiler olduğunu belirtti. Lourimi’ye göre en önemli olay hiçbir örgüt ile bağı olmayan cesur gençlerin devrimde oynadığı roldü. *“Sosyal hareketler politik hareketlerden önde gidiyordu ve gençliğin değişim için kendine daha çok güveni vardı.”* Lourimi, Nahda ve POCT gibi parti liderliklerinin hapis ya da sürgün edilmesinin ardından sivil toplum ile politik partiler arasında bir boşluğun meydana geldiğini belirtti. Bu boşluk gençliğin enerjisi ve kararlılığı ile dolduruldu. Lourimi sözlerine şu şekilde devam etti:

Biz gençliğin apolitik ve tarafsız olduğunu düşünüyorduk. Daha sonra belli oldu ki gençlik sosyal medyada kendi arasında ilişkiler geliştiriyor, onur ve özgürlük taleplerinden taviz vermedikleri gibi rejimin onları zapt etmesine de izin vermediler.

Nahda Tunus devrimi sonrası tamamlayıcı bir rol oynayacak. Delegasyonun bulunduğu eski siyasi mahkûmların -İslami duruşlarından dolayı Nahda'nın doğal destekçileri konumundalar- parti liderlerinin Tunus-ABD ilişkilerinde geçmişi unutup daha sağlıklı bir geleceğin temin edilmesi konusundaki tutumuna geliştirecekleri tavır merak konusu. "Teröre Karşı Savaş" kapsamında ABD'nin desteklediğine inanılan Bin Ali rejiminin insan hakkı ihlallerine maruz kalmış binlerce dindar gencin zararlarının karşılanması konusunda eğer Nahda mücadele etmezse ne olur? Eğer değişmiş Nahda Partisi Arap-Müslüman dünyasıyla entegre olmuş bağımsız bir Tunus inşa etmeyecekse kim edecek? "Terör ile Savaş"a kurban gitmiş jenerasyonlara ne olacak? Onlar gelişen siyasi süreç ile ilgili hayal kırıklığına uğrayıp radikalleşecekler mi? Bu sorular Nahda ve diğer siyasi parti liderlerinin muhakkak üzerinde düşünmesi gereken sorular. Bu sorular Tunus'un demokratik geçiş sürecinde tanımlanan en çarpıcı sorunlar olarak görünüyor.

Nahda'nın ekonomik perspektifi iki geniş ve birbiri ile bağlantılı hedefe dayanıyor: Tunus'un dünya ile entegrasyonu ve egemen güçlerin toplumun yapısına ve politikaya müdahalesini engellemek. Nahda ulusal bağımsızlık ile entegrasyon arasındaki potansiyel anlaşmazlığı gözden kaçırıyor olabilir. Bu tezin kapsamlı bir küresel eko-politik düzenin irdelenmesi sonucu şekillendiği net değil, özellikle içişlerin düzenlenmesi ve şekillendirilmesi üzerinde küresel güçlerin negatif etkileri biline bir gerçek. IMF'nin kredi politikasını buna bir örnek olarak ele alabiliriz. IMF kredileri piyasa temelli yapısal düzenlemelere, özelleştirmelere bağlı olarak serbest bırakıyor. Tunus böylesi bir borç batağına batmıştı. Neo-liberal anlatılara paralel bir şekilde Nahda ulusal gelişmişliği yabancı yatırımcıların artmasına bağlıyor. Yabancı yatırımcılar İki Taraflı Antlaşmalarla bağlantılıdır. Bu durum yabancı yatırımcılara uluslararası koruma sağlamaktadır. Böyle bir koruma yatırımcı devletlerden oluşan

bir kurulun borçlu devletlere karşı yüksek miktarlı tazminat hükümleri vasıtasıyla uygulanabilir. Bunun neticesi milli egemenliğin dış güçlere karşı güç kaybına uğramasıdır. Bu zaman kadar Tunus bir kısmı ABD ve AB ülkeleriyle olmak üzere 27 I.T.A imzalamıştır. Bu anlamda Nahda'nın eşzamanlı olarak hem küresel düzenle bütünleşmeye çalışması hem de halkının devrim ertesindeki taleplerini yerine getirmesi için gerekli olan kapsamlı egemenliği elinde tutması gerekliliğine nasıl bir çözüm getireceği hala belirsizliğini korumaktadır. Bu bakımdan, Nahda da dâhil olmak üzere Tunus'un siyasal ve sivil toplum temsilcileri Delegasyon'a daha demokratik ve dengeli gelişme, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerlerin üzerinde duran bir Tunus hayallerinden bahsetmişlerdir. Ancak iki taraflı antlaşmaların planlanmasına dayanak olan yatırımcı devletlerden oluşan kurulun varlığı, her türlü demokratik seçimlerin varlığını, demokrasiden ve hukukun üstünlüğünden kaynaklanan kanuni sorumluluk, açıklık (açık toplum olmak) ve bağımsızlık gibi değerleri zayıflatmaktadır. Binzer şekilde yabancı yatırımcılar ve IMF tarafından dikte ettirilen ekonomik gelişme programı dengesiz bir gelişmeye, zengin ve fakir arasındaki uçurumun artmasına yol açmaktadır. Delegasyona, tipik bir örnek olan Tunus'ta, IMF'ye borçlanması ve neo liberal politikalar izlemesi nedeniyle, işsizliğin arttığı, zenginliğin dar bir kesimde toplandığı ve kıyı ile iç kesimler arasındaki gelişmişlik farkının arttığı aktarılmıştır.

Nahda tarafından tasarlanan uluslararası entegrasyon politikasının temel koşulu özellikle ABD başta olmak üzere bütün uluslarla eşit düzeyde bir ilişkiye dayanmaktadır. Nahda bu düzeyde bir eşitliğe ulaşabilmenin, Amerika'nın domine ettiği dünya düzeni içerisinde pazarlık yapabilme gücünden geçtiğinin farkındadır. Pazarlık yapabilme gücünün önemini farkında olmak sadece Nahda'ya özgü bir şey değildir. Ayrıca konuşmalarından anlaşılacağı gibi Nahda, pazarlık yapabilme gücünü doğrudan belirleyen toprak bütünlüğü ve doğal zenginliklerin önemini gözden kaçırmaktadır. Aksine Nahda uluslararası eşitliğin sağlanması, bir yanda ABD ve AB'nin diğer yanda Çin ve Doğu Asya'nın konumlandığı bölgesel

rekabetten doğan gerilimin belirlediği dünya düzeni ile ilişkilendirilmektedir. Böyle bir dünya düzeni içerisinde Tunus, ulusal egemenliği ve eşitliğini koruyabileceği düşüncesiyle ABD kampına katılacaktır. Diğer kamp ile ilgili doğabilecek sorunlar yukarıda tartışılmıştı. Çeşitlilikten söz ederken akla şu soru gelir: Sistemli bir şekilde hiyerarşik olan ve merkezinde tüm diğer ulusların askeri gücünü ve olanaklarını fazlasıyla aşan bir süper gücün olduğu böyle bir dünya düzeni içerisinde parti bu eşitliğin sağlanabileceğinden nasıl emin olabilir? Garip bir şekilde Nahda, global düzenin bölgeler arası rekabetten kaynaklanacağını düşünmesine karşın Orta Doğu'yla ya da Kuzey Afrika'yla oluşturulabilecek bölgesel entegrasyon olasılıklarını düşünmemektedir. Aksine geçmişte olduğu gibi, pazarlık gücü ortaya çıkan düşmanlıklara karşı ABD'nin ihtiyaç duyacağı müttefik arayışından kaynaklanacaktır.

4. BÖLÜM: TOPLANTILARIN ÖZETLERİ

Delegasyon aşağıdaki kişilerle görüşme imkânı bulabilmiştir:

1. Mahmud al-Dhawadi - Gazeteci
2. Professor Mahmoud Dhaouadi - Sosyoloji Profesörü
3. Zouheir Mahklouf - Aktivist/Gazeteci

4. Abdallah Hajji - Eski Guantanamo Tutuklusunu

5. Fathi Mohammed Adid - Eski Siyasi Tutuklu

6. Ghaith Ghazouani - Eski Siyasi Tutuklu

7. Lilia Westlaty - Blogcu

8. Henda Hendoud - Blogcu

9. Mokhtar Yahyaoui- Yargıç

10. Mehdi Barhoumi - Avukat

Aşağıdaki Kurumların Temsilcileri ile de görüşülmüştür:

11. Anwar Kousri - Tunus İnsan Hakları Birliği (LTHR)

12. Bassam Trifi - İşkence Karşıtı Birlik

13. Larbi Abid - Ulusal Özgürlük Konseyi

14. Hamza Hamza - Liberte & Equite

15. Abdeljabel al-Bedoui - UGTT

16. Kheireddine Bouslah - Amerikan Uluslararası İşçi Dayanışması Sendikası

17. Neji Beghourı - Ulusal Gazeteciler Sendikası

18. Hama Hammami - Komünist Parti (POCT)

19. Ziad Doulatlı and Ajmi Lourimi - Nahda Partisi

20. Dr. Bin Achour - Devrim Koruma Komisyonu

Ve Tunus Geçici Hükümetinden aşağıdaki isimlerle görüşülmüştür:

21. Lazhar Karoui Chebbi - Adalet Bakanı

22. İçişleri Bakanı Üyeleri

23. Beji Caid el Sebsi - Tunus Geçici Başbakanı

Bölüm V: SAVAŞIN TUNUS'TAKİ TERÖRİZME ETKİSİ

A. Arka plan: Terörün Olduğu Savaştan Önce Tunus'ta İnsan Hakları

Bin Ali, İktidarda olduğu dönem boyunca kendisine karşı politik alanda muhalif olanlara karşı geniş çaplı saldırı girişiminde bulundu. Politik uyuşmazlık binlerce Tunuslu kadın ve erkeğin yıllarca tutukluluk halinde olmasına ve korkunç işkencelere maruz kalarak cezalandırılmalarına sebep olmuştur.

Tunus toplumuna yönelik politik baskıların boyutları ve doğası Bin Ali'nin iktidarı döneminde değişti. Belki de, Nahda Partisi politik nedenlerden dolayı Bin Ali iktidarının ilk yıllarında tolare ediliyorken, bu tavır Nahda üyelerinin 1990'ların başında tutuklanıp hapse atılmasıyla değişti.

Son yıllarda sadece Müslümanlar ve İslami gruplar değil, solcular ve aktivistler de Tunus polisinin ana hedefi olmuştur ve hiç şüphe yoktur ki, diğer dini gruplarda oransız bir biçimde izlenmektedir.

B. George W. Bush Yönetiminin Teröre Karşı Savaşı Başlatması

11 Eylül saldırısından 5 gün sonraki *"Bu haçlı seferi, teröre karşı savaş, biraz zaman alacak"* söyleminde, George W. Bush "Teröre Karşı Savaş" evresinin ilk aşamasını başlatmış oldu. Bush'un Müslümanların idaresi altındaki bölgelere karşı üstü kapalı olmayan ortaçağ haçlı seferini başlatmaya yönelik savaş terminolojisini içeren konuşması tahrik edici bir gereği uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından tartışıldı.

Egemen devletlerin arasındaki geleneksel savaşların aksine "Terörle Savaş" tanımlanmış ve saptanmış bir düşmandan yoksundu; bu yüzden terörle bağlantılı bölgelerin takibinde kullanılacak bahaneler ve daimi askeri hareketlilik artış gösterecektir.

"Terörle Savaş" daha sonra ABD ve İngiltere'nin başını çektiği ve NATO ile NATO'ya üye olmayan devletlerin desteğiyle ABD'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki müttefiklerini içeren uluslararası askeri bir kampanyaya doğru evrildi. Bu kampanya ilk zamanlarda El-Kaide'ye karşı olmasına rağmen daha sonra doğası gereği İslami olanların yoğunlukta olduğu sözde-terörist hareketleri/grupları da kapsayan bir şekle büründü. Bush yönetiminin başından beri "Terörle Savaşta" düşman tasviri, ABD'ye gerek motivasyon gerekse hareket bakımından yakalama ve cezalandırmada kullanılan metotların uygulanmasında (Uluslararası Hukuk ve Cenevre Sözleşmesine aykırı olsa bile) gerekli hukuki kılıfı sağlamıştır. "Terörle Savaş" ile bağlantılı olan Terörle Mücadele politikaları belirsiz tutuklamalar, yargılamadan tutuklamalar ve akıl almaz işkenceler gibi hukuki ve ahlaki olmayan birtakım uygulamalarla sonuçlandı.

Bu savaşta Afganistan ve Irak temel savaş alanı olmasına rağmen, Başkan Bush "Terörle Savaşta" tüm dünyanın ABD müdahalesine açık olabileceği konusuna açıklık getirdi. Bush 20 Eylül 2001 tarihindeki konuşmasında "Her ulus şimdi karar vermelidir. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerlesiniz. Sınırlarını terörizme açan veya terörizmi destekleyen her ülke bundan sonra ABD tarafından düşman bir rejim olarak tanımlanacaktır" dedi.

Ortadoğu ve Afrika rejimlerinin çoğu yanlış tarafı seçmenin, ABD'nin öfkesini üzerlerine çekme riskini taşıdığından dolayı kayda değer bir şey olmadığına karar verdiler. Bu devletlerin çoğu "Terörle Savaş" politikasını dar çıkar ilişkileri bağlamında değerlendirerek kendi baskıcı dikta rejimlerini halk üzerinde arttırmada bir imkân ve askeri ve ekonomik yardımlar elde etmede bir yol olarak gördüler.

Tunus, bölgesinde “Terörle Savaşta” ABD’ye destek sözü veren ve çok değerli olan istihbarat paylaşımı ve stratejik işbirliği öneren Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden bir tanesidir. 2009 Kongre Araştırma Raporunda “ Bush yönetimi Tunus’u Terörle Savaşta önemli bir Müslüman devlet ve müttefik olarak görmektedir” denmektedir. Terörle Savaşta Tunus’un desteğinden dolayı ABD hükümeti, Bin Ali rejiminin politik baskılarını arttırdığı dönemdeki belgelenmiş insan hakları ihlallerini görmezden gelmiştir.

ABD ve Tunus’un söylentilerine göre, Tunus rejimi kendisini yıkıp yerine İslam şeriatına dayalı devleti ikame ettirecek olan Radikal İslami hareketlerin tehdidi altındadır. Hükümetin baskısı ilk başlarda ılımlı bir İslami Parti olan Nahda’nın üzerinde yoğunlaşmışken 11 Eylül saldırısı, sonrasında ABD’nin artan istihbarat paylaşım talebi ve bölgedeki gizli İslami ittifakları engelleme girişiminden sonra, Bin Ali kendi rejimi için potansiyel tehdit unsuru olan Ulusal İslami Hareketlerine daha az yoğunlaşarak asıl ilgi ve alakasını “Selefi-Cihadi” hareketlerine yoğunlaştırmıştır. ABD’nin Terör İhraç Listesine 2002 yılında eklediği ve durdurulması gerektiğini belirttiği en önemli konu başlıklarından biri Terörle Savaş döneminde Tunus’ta kurulmuş ilk örgüt olan Tunuslu Mücahitler Birliğidir. Terörle savaş sıralamasında birinci derecede önem atfetmeyen ve Tunus’ta da pek duyulmayan Tunuslu Mücahitler Birliği, şiddet eylemleriyle Tunus rejimini yıkıp yerine İslami esaslara dayalı bir devlet kurmayı amaçlayan Nahda’nın radikal bir birimi olmakla suçlanmaktadır.

Şuan İslami Mağrib El-Kaide olarak bilinen Tebliğ ve Cihad grubu, Tunus’ta aktif bir şekilde adam toplama çalışmaları yapmakta ve Tunuslu Mücahitler Birliği ile sıkı ilişkiler içersindedir.

C. Tunus 2003 Anti-Terör Yasası

Tunus 2003'te Terörizm ve Kara Para Aklamaya karşı uluslararası bir çabaları destekleme adına Anti-Terör yasasını yürürlüğe koydu. Tunus; Anti-Terör yasasının 1. Maddesine göre birçok uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin bir parçası olmasına karşın, ikili, bölgesel ve uluslararası anlaşmalara uyum noktasında birtakım tuhaflıklar içermektedir. 2003 Anti-Terör Yasası metni ve uygulamaları ulusal ve Birleşmiş Milletlerin de dâhil olduğu uluslararası insan hakları örgütleri tarafından tepki toplamıştır.

Temsilciler, Bin Ali rejimi ve Batı arasındaki ilişkilerde değişen söylemin çeşitli hesap ve analizlerini haber almıştır. Müslümanların ve İslami grupların topyekûn suçlandığı bu kritik dönemde, Bin Ali *"Terörle Savaşta"* müttefik olarak Batıyla işbirliği içerisine girmiştir. Radikal İslamcıların hedef alınması Bin Ali ile Batı'yı birbirine yakınlaştırmıştır ve bu yakınlaşma Bin Ali rejimine doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik ve siyasi fayda ve yarar olarak geri dönmüştür. Nitekim Tunus'taki Müslümanları hedef alan bu çabalar, suç ve terör operasyonlarını zayıflatma amacına dönük hukuki bir çabadan uzak gözükmemektedir. Aslında bu çabalar Tunusluların dini ve siyasi özgürlüklerine yönelik ayrımcı bir saldırı olarak da telakki edilebilir. Siyasi mahkûmların hem keyfi hem de hukuk dışı tutuklanmaları ve adli kovuşturmaları Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporlarında detaylı bir şekilde yer almaktadır ve bunlar burada tekrar edilmeyecektir. Bin Ali rejiminin devrilmesinden sonra, Temsilci heyetinin bir önceki siyasi mahkûmlara nazaran daha rahat ve özgür konuşan mahkûmlardan topladığı kayda değer kanıt ve belgeler usule ilişkin aşırı saçmalıkları ve raporlanmış insan hakları ihlallerini destekler niteliktedir.

Bekli de *"Terörle Savaş"* ta en çelişkili husus görevli memurların insan hakları ihlali noktasında hesap verme yükümlülüklerinden tamamı ile yoksun olmalarıdır. İşkence karşıtı örgütün üyesi ve avukatı olan Bassam Trifi *"İşkencenin ucu siyasi mahkûmlar da dâhil herkese dokunmuştur. İşkence sıradan suçlular dâhil, sendikacıları, solcuları ve İslamcılarını etkilemiştir."* dedi. Ayrıca Trifi şunları da not olarak eklemiştir.

“Batı’nın teröristlere karşı tavrına nazaran, anayasaya aykırı 2003 yasasına dayanarak işkenceye kurban olmuş pek çok kişi ile karşılaştık. Bu hareket ve uygulama meşruiyetini terörizme karşı uluslararası çabalardan almaktadır. Çoğu insan mahkemeye çıkarıldı ve fikirlerinden ötürü baskıya maruz kaldılar.”

Temsilciler heyeti, 2003 Anti Terör yasasının ABD’ye yaranmak adına uygulamaya konulduğunu iddia edenlerle görüştiler. ABD’nin uzun vadede bütün dünyaya demokrasiyi götürme söylemine rağmen, Ortadoğu’daki dikta rejimlerinin “*Terörle Savaşta*” ABD’ye yardımları karşılığında ABD sürekli olarak bu dikta rejimlerine yardım etmiş ve desteklemiştir. Bu yasanın üslubu ve zamanlamasına yönelik ABD’nin oynamış olduğu rolün tam olarak belli olmamasına rağmen, Bush yönetiminin bu mesajdan mutlu olduğu su götürmez bir gerçekliktir. ABD Dış Dışişleri Bakanlığı “*Terörle ve kara para aklamaya karşı uluslararası çabayı destekleme yasasını*” kapsamlı bir yasa olarak görmektedirler. Yerel ve uluslararası eleştirmenler, terörizmin temel özgürlüklerin ifadesinin bir numunesi olduğunu iddia etmişlerdir. Bir önceki dönem Tunus hâkimlerinden biri olan ve siyasi suçluları koruma örgütünün kurucu üyelerinden biri olan Muhtar Yahya’ya göre, 2003 Anti-Terör Yasası ABD’nin “*Terörle Savaşta*” Tunus’la işbirliği için Tunus’a uyguladığı baskının direk bir sonucudur. Üstelik Yahya, ABD’nin Tunus hükümetine teröre karşı işbirliğinden dolayı yardım ettiğini ve bu çabaların bir parçası olarak Bin Ali rejimini kendi insanlarını Amerika’ya satmakla suçladığını iddia etmiştir.

2. Temsilcilerin 2003 Anti-Terör Yasası Kurbanları Olan Tunuslularla Röportajı

Bin Ali rejimi yıllarında hukuk dışı ve işkencelerle dolu yıllar, Bin Ali’nin gönderilmesinin ardından serbest bırakılan bir önceki dönemin siyasi mahkûmları tarafından tekrar

sayıldı. Ayrıca bunların çoğu çeşitli sivil toplum örgütlerinin raporlarında detaylı olarak ele alındı. Temsilciler çeşitli siyasi mahkûmlarla görüştüler ve bunların bazılarının özeti aşağıda yer almaktadır.

a. Muhammet Fethi El-Bedi İle Yapılan Röportaj

Temsilciler, üniversite öğrencilerinin tutuklanmasından korkup saklanan Nahda üyesi Muhammed Fatih El-Bedi ile görüştüler. Kendisine yöneltilen suç isnadı siyasi mitingler organize etmiş olmasıdır. Suçlu bulunduktan sonra, polis onu tutukladı ve askıya asıp kan gelen parmaklarına tükürüp işkence etti. Tutukluluğundan sonra hiç kimse ile irtibata geçmedi ve ailesi ile arkadaşları onun 10 gün boyunca nerede tutulduğunu merak ettiler. Şartlı salıverildikten sonra toplamda 10 yıl sekiz ayını hapiste harcamıştı. Tunuslu yetkililer uyguladıkları kurt politikaları gereği onu tam 7 kez bir hapisten bir diğerine koydular. Fetih bey hapiste iken elbiseleri çıkarılarak dövüldü ve kimseyle görüştürülmedi ayrıca kanunlara aykırı herhangi bir hareket direk hücre cezası ile sonuçlanıyordu. İşkenceler ve kafasına aldığı darbeler sonucunda bugün Fetih'e depresyon tanısı konmuştur ve yazıları okuyamamaktadır. Fethi bey hapis hane şartlarının çok zorlu olduğunu ve her hücrede bir tuvalet olduğunu ve bunun 120 ile 300 kişi arasında paylaşıldığını söylüyor. Üstelik her cezaevine bir doktor düşmekte ve doktorlar direktifleri hapis hane yöneticilerinden almaktadır. Bu ise gücü elinde bulunduran yöneticilerin keyfi bir şekilde doktorları istediği gibi kullanabilmesi anlamına gelir. Bin Ali rejimi İslamcılıkla şüphelenen Müslümanlara baskı yapınca suiistimaller ve suçlar dini ayrımcılık şeklinde gelmeye başladı. Örneğin sabah namazlarının cemaatle kılınması yasaklandı ve sabah namazları sadece belirlenen vakitte kılınması yönünde uygulama başlatıldı.

b. Abdullah Hacı İle Yapılan Röportaj

Abdullah Hacı Tunus'un suçlular listesine 11 Eylül olaylarından önce girmişti; ama asıl onun üzerinde kendini tüm gücüyle hissettiren olaylar 2003 Anti-Terör yasası ve ABD'nin "Terörle Savaş" politikasıdır. Hacı bey dini inancından dolayı yöneticiler

tarafından 1970'li ve 1980'li yıllarda düzenli olarak baskı yedi ve nihayetinde çalıştığı demiryolları işinden atıldı. O iddia edilen rejim karşıtı hal ve hareketlerinden ötürü tutuklandı, hapsedildi ve işkenceye maruz kaldı. Bu yıldırma politikalarından dolayı Hacı Bey Tunus'u terk etmeye karar verdi. Tutuklanıp ABD ajanslarıyla röportaj yaptığında 2002'ye kadar Pakistan'da yaşadı. Amerikalılar kendisine Pakistan'da Tunus'a karşı savaşıp savaşmayacağını ve Tunus rejimine karşı olup olmadığını sordular. Hacı Bey, ABD'li yetkililer tarafından ABD'nin Pakistan Bağram'daki hava üssü aracılığı ile Guantanamo'ya transfer edildi. Guantanamo tutukluluğu tam 5 yıl 3 ay sürdü. Buradaki sorgulamaları esnasında kendisine Tunus'ta ki İslamcıların ve İslamcı partilerin ve İslamcı liderler ile İslami okulların adları soruldu. Hacı Bey ayrıca Tunus gizli polisi tarafından ziyaret edildi; fakat Tunus hükümeti tarafından ne konsolosluk yardımı ne de sağlık kontrolü istedi. Tunus gizli polisi ona Tunus'taki durumlar hakkında sorular sordu ve ondan ABD sorgulamalarına riayet etmesi telkininde bulundu.

Hacı Bey 2007'te Tunus'a döndüğünde anladı ki kendisi uydurma bir habere dayandırılarak teröre destek suçundan tutuklandığını anladı. 10 yıllık bir hapis cezası almaya başladı. Hapiste sürekli olarak kötü muameleye maruz kaldı ve ailesi de tartaklandı. 3 yıl sekiz ay hapiste kaldıktan sonra 2011 Şubat'ında genel aflu serbest bırakıldı. Şuan Hacı Bey ailesi ve çocukları ile yaşıyor ve zayıf sağlık koşullarından ve ailesine destek olamamaktan dolayı çalışmıyor. Hapisteyken hasta oldu ve şuan okuyamama, yazamama ve konsantre olamama gibi birtakım vücut fonksiyon bozuklukları kendisinde baş göstermiştir. Hacı beyin durumu Temsilciler heyetinin Tunus'ta ABD elçiliği ile yapılan görüşmelerde ele alındı. Oysaki resmi memurların ısrarı görüşmenin kayıt dışı yapılması idi; çünkü Hacı Beye yardım niyetleri olduğundan dolayı elçilikten belge çıkmasını istemiyorlardı.

c. Faysal Bereket'in Avukatı İle Yapılan Röportaj

Temsilcilerden bazıları siyasi mahkûm olan Faysal Bereket'in avukatı Usame Butelya ile görüştüler. Butelya Bey Bereket ailesi adına 1991'de ağzına kadar mahkûmlar ile dolu olan hapiste ölümüne işkence edilen Nahda öğrenci lideri Faysal Bereket'i temsil etmektedir. (resmi alttadır)

Maalesef yetkililer onun ölümüne sebep olarak trafik kazasını ileri sürmüşlerdir. Mahkemede rejimin tehditlerine ve önlerindeki engellere rağmen bu cesur aile bu yanlış ölüm sebebinin hükümet tarafından doğru olarak kabullenilmesi için yıllarca savaştı. Onlar Birleşmiş Milletler İşkence İle Savaş Komitesinden önce Uluslararası uzmanlar tarafından yazılan ve onun cinayetine karışmış subayların isimlerini ve bunlardan biri de komutan Abdulfettah Labid'i içeren raporları kabul ederek davayı takip ettiler. Birleşmiş Milletler İşkence İle Savaş Komitesi 2000 yılında işkenceye karşı çıkarılan 12. ve 13. maddelere uyumu ihlal eden Tunus Devletini, işkence şikâyetinden dolayı tarafsız bir soruşturma ile takip etmektedir ve Tunus'tan gerekli adımları atmasını talep etmektedir. Sadece devrimden 10 yıl sonra dava Tunus mahkemesi tarafından tekrar ele aldı

d. Son Gelişmeler: Genel Af

2011'in Şubat'ında Bin Ali rejiminin düşüşünden sonra, geçici hükümet 19 Şubat'ta ilan edilen geniş kapsamlı affı örtbas etmek için yoğun propagandalar yapmaktadır. İlan edilen bu af sayesinde bir önceki hükümet tarafından yasaklanan politik gruplara üye olan mahkûmlar salıverildi.

Temsilciler, Bin Ali rejiminin

düşüşünden beri yüzlerce mahkûmun salıverildiğini tasdik etti. Temsilciler, genel afla salıverilen siyasi mahkûmların kurtuluşunu kutlamak için Siyasi Mahkûmlar Dayanışma Derneği tarafından Kongre sarayına açık oturuma davet edildi. Oysaki toplantıda verilen apaçık mesaj, onların sayısının halen daha belli olmamasıdır. Onların çoğu Bin Ali döneminde ortadan kayboldular. Bu muğlâklığın en büyük sebebi geniş bir sivil toplum tabanı ile Geçici Hükümet'in tanımladığı "*Siyasi Mahkûm*" tanımı arasındaki belirsizliktir.

Temsilciler 3 ana konu başlığı belirlediler. Bunlardan birincisi siyasi partilerle direk bağından dolayı suçlananlar. İkincisi de siyasi partilerle hiçbir bağı olmayanlar; fakat inançları siyasi bir kökten beslenenler.

Üçüncü kategori terör suçuna bulaşmış olanlar. Öyle gözüküyor ki 1. ve 3. Kategoridekiler Genel Af ile hapisten salıverildi.

2. Kategoriye giren siyasi suçlular değil de siyasi amaçlı adli kovuşturma geçirenler aftan yararlanamadılar. Üstelik onların davaları hatalı yasal prosedürlere maruz kaldılar ve dini inançlarından dolayı hedef seçildikten sonra işkenceler sonucunda itirafta bulundular. Mahkûmların çoğu ciddi fiziksel travmalara maruz kaldıkları devlet hapisanesinde yattılar. Ayrıca temsilcilerin elinde 3. Kategoridekilerin salıverilip salıverilmediğine dair şüpheli kanıtlar bulunmaktadır.

Bu yüzden Tunus'taki siyasi mahkûmlar meselesi yukarıdaki sebeplerden ötürü devam eden bir meseledir. İlaveten temsilciler salıverilen mahkûmlardan farklı olarak Guantanamo'da tutulan Tunuslu 2 kişiye büyük önem vermektedir. Temsilcilerin deneyimlerinden edinilen bilgilere göre adli kovuşturmaların çoğunda ve sözde terörle mücadele alanındaki soruşturmalarda prosedür anlamında kayda değer hatalar bulunmaktadır.

e. ABD'İN ROLÜ

1. 11 Eylül Sonrası Bin Ali Rejimine Finansal Destek

Bin Ali rejimi dönemindeki siyasi mahkûmlar, avukatlar ve insan hakları savunucuları ile ilgili tartışmaların ilgi odağı sadece Bin Ali rejimine karşı değil aynı zamanda ihlallere göz yuman ve kayıtsız kalan ABD'ye karşı olan kin ve nefrettir. Bu duygu ve hissiyatlar Amerikan Temsilci üyelerinin görüştüğü ABD Temsilcilerine iletildi. Bizler cevabın gelmesini talep ediyoruz; fakat temsilciler bu görüşmenin kayıt dışı kalmasında ısrar ediyorlar.

Bağımsız Ulusal Konseyinden Larbi Abid düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir. *“ABD'nin Tunus'ta cereyan eden insan hakları ihlallerinden haberdar olup olmadığı sorusu sorulmamalıdır, çünkü ABD gibi süper bir devletin bundan bihaber olması düşünülemez”*. Tunus'taki ABD büyükelçiliğinden kablo yoluyla yayılarak ABD Dış İşlerine iletilen son Wikileaks belgeleri Abid'in düşüncelerini destekler niteliktedir. Bin Ali'nin seküler rejimine alternatif bulunması korkusu Bin Ali rejiminin Batı müttefiki olarak algılanmasına yol açtı.

ABD Dış İşleri raporları Bin Ali rejiminin yapılan yolsuzluk ve ihlallerin detaylarını içermesine karşın üzerine basılarak vurgulanan söylem bunların hiçbirinin ABD ile Tunus arasındaki stratejik işbirliğine etkisinin olmayacağıdır. Bu noktalar Tunus Komünist Partisi lideri Hama Hamami tarafından da vurgulu bir şekilde dile getirilmiştir. Farklı bir cephe olarak merkez İslami Partisi olan Nahda Partisinin bir üyesi notlarında şunları dile getirmiştir. *“11 Eylül'den önce Fransa'da Bin Ali rejiminin yapmış olduğu insan hakları ihlallerine ilişkin yoğun kampanyalar yürütülmekteydi”*. Hâlbuki 11 Eylül saldırısından sonra Bin Ali rejimi ABD hükümetine *“Terörle Savaş”* ta destek için olumlu yanıt verdiği için Batı, insan hakları ihlallerine ilişkin ağzını açmama garantisini verdi.

Bin Ali rejimi tarafından kabullenilen hak ihlalleri ABD ordusu ve rejime destek veren kurum ve kuruluşlar üzerinde herhangi bir olumsuz etkiye sahip değildir.

Category*	FY 2008 Actual	FY 2009 Actual	FY 2010 Actual	FY 2011 Request	FY 2012 Request
FMF	\$8.3 million	\$12 million	\$18 million	\$4.9 million	\$4.9 million
ESF	\$1.2 million	\$800,000	\$2 million	-	-
IMET	\$1.7 million	\$1.7 million	\$1.95 million	\$2.3 million	\$1.68 million
INCLE	\$198,000	-	-	-	-

VI. BÖLÜM: ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

A. ÖZET

Muhammed Buazizi'nin Kasım 2010'da gerçekleştirdiği trajik eylem Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da gittikçe büyüyen ve uzun yıllar boyunca iktidarı elinde bulunduran diktatörleri tehdit eden, böylelikle kadim ve köklü kültürlerle yeniden bir umut olan yangının ilk kıvılcımı olmuştur. Bu yangının ardından Suudi Arabistan'a sığınan Bin Ali, rejiminin işlediği suçlarla ilgili yargılanmak üzere ülkesine geri çağrılmakta, fakat bugün bu çabalar göz ardı edilmektedir. Bu alevlenme, Mısır'da baskı altında yaşayan vatandaşları kendi diktatörlerine karşı yüreklendirmiş ve bugün Yemen, Bahreyn, Libya ve Suriye'de iktidara dört elle sarılan diktatörlere karşı başkaldırıları sahne olmuştur. Daha da önemlisi, isyancılara boyun eğdirmek için baskı ve işkence uygulayan bu iktidarların zulmünden yaka silken binlerce insan, iktidarın tutuklama, katletme ve işkenceye maruz bırakma uygulamalarını göz ardı ederek adalet ve daha hakkaniyetli bir toplum için sokaklara dökülmüş ve bu başkaldırıları pasif direnişin gücünü göstermiştir.

Bin Ali rejiminin yaşandığı yıllar boyunca, Tunus, muhalefet seslerini duyurmaya çalışan grupları da barındırıyordu. Bunlar sivil toplum kuruluşları, sendikalar (özellikle yerel ve bölgesel alanlarda faaliyet gösteren sendikalar), federasyonlar, İslamcı gruplar, tutuklu bulunan ve işkence görenleri savunan avukatlar, öğretim görevlileri ve öğrenciler gibi bireysel hareketlerdir. Fakat daha önce de değinildiği gibi bu hareketlerin rejime karşı çıkan eylemlerde bulunması hem izin alınması anlamında hem de tutuklanmalarla sonuçlanması açısından oldukça zordu. Ayrıca siyasi partiler hükümet aleyhine açıklamalar yaptığında tutuklanma, işkence veya yurtdışına sürülme gibi tehditlerle karşı karşıya kalıyorlardı. İslamcı parti Nahda'nın başkanları ve üyeleri ayrımcılık, tutuklanma ve işkence ile sonuçlanan bir dizi olayla yüzleşerek muhalif görüşlerinin bedelini daha fazla ödedi. Bütün bu olanlar, devlet kontrollü gazete ve medyanın etkisi ile vatandaşların muhalif görüşlerden haberdar olmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir.

Gafsa'da 2008 yılında gerçekleşen protestolar ile 18 Ekim'de siyasi partilerin koalisyon kurması arasında ilişki kurmak önemlidir. Koalisyon, siyasi partileri, farklı karakter ve değerlere sahip hareketleri, dini ve politik görüşlere saygı duyan, bireylerin haklarını koruyan seküler bir devlet amacı karşısında birleştirdi. Yine de bütün bu çabaların, Aralık 2010 ile Haziran 2011 arasında Tunus'ta gerçekleşen karşıt hareketlenmeleri inşa ettiğine inanmak yanlışlık olur. Aksine protestolar, çoğu üniversiteli, işsiz, yerel ve uluslararası desteğin sağlanmasında önemli rol oynayan sosyal medyayı kullanan, teknik bilgiye sahip gençlerin varlığı ile güçlenmiştir. Gençler sokağa döküldükten sonra, 18 Ekim Koalisyonu tarihi, politik ve dini uyuşmazlıkları gidermek ve devrimin raydan çıkmasını engellemekten sorumluydu. İşçi birlikleri, politik partiler ve avukatlar gençleri sokaklarda izlemiştir. Bundan sonra, bu sosyal hareket, politik bir harekete dönüşüm içerisine girmiştir. "*İnsanlar istiyor*" sloganı devrim boyunca tekrarlanan ve şimdilerde bütün Arap ülkelerinde yankılanan slogan haline gelmiştir.

Böylelikle belki de en önemli gerçek öğrenilmektedir: *“Politik hareketler, sadece kitle hareketleri, insan gücü ile değişebilmektedir.”* ABD’de, sosyal güvenlik sistemi 1930’larda işsizlerin Washington D.C’de sokaklara dökülmesi ile hayata geçirilmiştir. İnsan hakları yasaları 1960’larda *“Özgür Sürücüler”* gibi pasif direniş sergileyen grupların protestoları sonucunda kanunlaştırılmıştır. Ve elbette ki Vietnam Savaşı, Washington D.C ve diğer eyaletlerin sokaklarına binlerce insan dökülmeden sona ermemiştir. Yine bu şekilde, Tunuslu vatandaşlar bu gerçeği bir kere daha bütün dünyanın gözleri önüne sermiştir.

Bütün bu gelişmelere rağmen, Tunus’taki devrimin riskli yanları ve gerçek demokrasiye geçiş sürecinde yaşanacak sorunları göz ardı ediyor değiliz. Gerçek anlamda bir demokratik seçim nasıl oluşturulabilir? Hükümet bütün politik aktörlerin –daha önceden varlığını sürdüren veya işsiz gençlerden oluşan yeni partiler- katılabileceği bir seçimi nasıl garanti edebilir? Büyük politik partiler Bin Ali rejimin kurbanları ile nasıl etkileşim içine girecektir?

Tunus’ta şimdiden tehlike alarmları çalmaya başlamıştır. Geçici İçişleri Bakanı Farhat Rajhi, ülkenin eski politik eliti tarafından İslamcıların seçimleri kazanmaması yönünde uyarı almıştır. Rajhi, Haziran ayındaki afişlerde ve Mart ayının sonunda bloglarda yağmalama iddiası ile *“Mr. Clean-Bay Silip süpüren”* lakabını aldı. Önceki rejimin en baskıcı kısmı olan İçişleri Bakanlığını şeffaflaştırarak ve Facebook gibi sosyal medya ağları ile halka açarak işe başlayan Rajhi, bu girişimleri ile oldukça popülerlik kazanmıştır. Tunus halkının interneti oldukça etkin bir şekilde kullandığını göz önünde bulundurarak Mayıs 2011’de Facebook’ta yayınladığı bir videoda *“Eğer Nahda partisi iktidar olursa, askeri darbe kaçınılmaz olur.”* açıklaması yapmıştır. Önceki rejimin en güçlü isimlerinin, İslamcıların seçimde öne geçmesi durumunda ülke ordusunun Genel Kurmay Başkanı Rachid Ammar ile seçimleri yok sayacakları konusunda uyarılarda bulunmuştur. Rajhi, geçici başbakan Beji Caid Essebi ve etrafındakileri büyük miktarlarda parayı oyları satın almak için kullanmakla suçlamıştır.

Öte taraftan, Nahda, darbe spekülasyonuna pek ehemmiyet vermemiştir. Nahda partisinin sözcüsü Ajmi Lourimi “*General Rachid Ammar Tunus halkına devrimi koruyacağına dair söz vermiştir, biz hepimiz barışçıl bir ortamda yaşayacağımızdan eminiz,*” açıklamasında bulunmuştur. Geçici Başbakan Essebi, Rajhi’yi yalan söylemekle suçladı ve tehlikeli, sorumsuz açıklamalarından dolayı hakkında dava açılması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun üzerine Rajhi, sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamalarına son vermiştir.

Ayrıca, Delegasyon hala gözaltında işkenceler yaşandığına dair raporlar yayınlamıştır. Bu olaylardan biri, 13 Mayıs 2011’de Tunus’ta bir kafede tutuklanıp Bab Bahar’daki polis istasyonuna götürülerek iki polis memuru tarafından hakaret edilen ve tecavüze uğrayan 22 yaşındaki bir gencin durumudur. Bu duruma şahit olan diğer mahkûmlar gencin hıçkırıklarını ve bağırıışlarını duyduklarını belirtmişlerdir. Gencin durumu hakkında yayınlanan resmi bir sağlık raporu anal bölgede yaralara ve darp izlerine rastlandığını ve duygusal şok belirtilerinin gözlendiğini ortaya koymaktadır.

Akıllara gelen diğer bir soru, Batı hükümetlerinin Tunus’un demokrasiye geçiş sürecinde nasıl bir rol oynayacağıdır. Başkan Obama’nın 19 Mayıs 2011’de yaptığı konuşmadaki gibi insan haklarının öncelikli olduğu belirtilse de, Batı tarihi, Kuzey Afrika’da ve Orta Doğu’daki insanların özgürlüğünü, haysiyetini ve mallarını yağmalayan baskıcı rejimleri destekleyen birçok olaya şahitlik etmektedir. Batı, Tunus diktatörü Bin Ali’nin zalimlikleri hakkında elbette ki daha önceden bilgiye sahiptir, fakat Batı, özellikle ABD bunları güvenlik ve terörle mücadele adı altında tolere etmiştir. Tunuslular söylenenler ile ve yapılanlar arasındaki uyumsuzluğu en iyi anlayan halklardan biridir. İnsan hakları savunucuları, işçi liderler, parti liderleri, önceki politik rejimin tutukluları, blog yazarları ve sokaklardaki insanlar gibi değişik altyapılardan konuşmalar yaptığımız Tunuslularda, Batı’ya ve özellikle ABD’ye karşı büyük bir güvensizlik hâkimdir. Batı’nın ve özellikle ABD’nin tek amacının Tunus içişlerine müdahale etmek olduğunu savunmaktadırlar.

19 Mayıs 2011'deki konuşmasında Başkan Obama Tunus devriminin özünü oluşturan "uluslararası hakları" fikir özgürlüğü, kurumların özgürlüğü, din özgürlüğü, yasalar önünde kadın- erkek eşitliği ve kendi liderlerini seçme özgürlüğü olarak sıraladı. Batı Hükümetlerinin ve ABD'nin bu prensipleri en öncelikli olarak desteklemeleri gerektiğinin altını çizdi. Aynı zamanda, Başkan ABD'yi bölgelerin güvenliğini sağlamak, terörizmle savaşmak, Bin Ali gibi diktatörleri yargılamak gibi ABD'nin çıkarları ile aynı yönde olan İsrail'in çıkarlarını korumak olarak nitelendirdi. Oysaki ABD'ye hatırlatılması gereken Tunus devrimcilerinin sürekli tekrarladığı cümledir: *"Bizim devrimimizden ellerinizi çekin!"*

Sonuç olarak, her ne kadar konuşmalar yaptığımız Tunuslular şeffaf, açık ve tüm halkın katılım gösterdiği bir demokrasinin önemini vurgulasa da Tunus'un gelişim göstermesi için uygulanacak ekonomi modelleri ve sermayenin daha eşit bir şekilde dağılım gösterdiği bir yapı üzerinde fazla düşünülmemektedir. Örneğin, Nahda partisinin liderleri ile yaptığımız 3. Kısım- C bölümünde yer verdiğimiz görüşmelerde, uluslararası hedeflere sahip bir ekonomi politikasının altını çizdiler: Bir yandan Tunus'un dünyaya entegrasyonu gerekirken, öte yandan Tunus egemen güçlerin demokrasiye ve sosyal gündeme şekillendirmesinden uzak tutulmalıdır. Bu tutumla, Nahda partisi muhtemelen entegrasyon sağlanırken, ulus egemenliğini etkileyecek durumların oluşmasından çekinmektedir. Delegasyon, Nahda partisinin dürüst ve özgür bir seçimin ardından gelecek hükümet içerisinde etki sahibi olacağı konusunda ümit sahibidir. Böyle bir durumda, Nahda küresel-eko politik düzenin yapısını ve egemen güçlerin ülkelerin içyapılarını düzenlemede ve şekillendirmede verecekleri zararları göz önünde bulundurarak davranacaktır. IMF'nin piyasa yapısına göre kredi verme politikasını göz önünde bulundurursak, Tunus dış borç batağında kalacak gibi görünmektedir. Nahda, UGTT veya diğer partiler iç ekonomi politikalarının egemenliğinden söz etse de, bu koşullar altında bu amacın nasıl gerçekleştirileceği merak konusudur.

En önemli soru Tunus'un küresel düzene entegrasyonunda insanların devrim gerekçelerinin de hayata geçirilmesi ve egemenliğin korunmasını sağlamak için nasıl bir rota izleneceğidir. Politikacılar ve sivil halk, Delegasyon'a dengeli bir gelişme, eşitlik ve sosyal adaletin temellerini oluşturduğu bir demokrasi tasarladıklarını açıkladılar. Fakat küresel bir program olan "Bilateral Investment Treaties" doğrultusunda yapılacak olan ekonomik yatırımlar ve IMF'in yönlendirdiği yabancı yatırımcıların domine ettiği bir düzen dengesiz gelişmeye ve fakirlerle zenginler arasında büyük farklara sebeplere neden olmaktadır. IMF borçlarından kurtulmak ve neo-liberalizm gibi devrim öncesi politikalar işsizliğe, sermaye yoğunluğunun dengesizliğine ve kırsal kesimlerin merkezlerin çok gerisinde kalmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak Tunus ABD'nin domine ettiği dünya ekonomi düzenine uyum sağlayabilecek mi, Çin ve diğer ülkelerle işbirliği içine girmenin potansiyel fırsatlarını görebilecek mi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile sağlanacak yakın ilişkiler içerisine girecek mi soruları gündeme gelmektedir.

Bu dönem Tunus için hem dönüm noktası teşkil eden heyecan verici zamanlara şahitlik edecek hem de politik ve ekonomik zorluklarla oldukça fazla karşılaşılacak bir evre olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, delegasyonumuz için Tunuslularla tanışmak, vizyonlarını, hedeflerini ve niyetlerini özümsemek ve hissetmek bir onur ve ayrıcalıktır.

B. ÖNERİLER

Tunus'ta yapılan görüşmeler ve konuşmalar akabinde, Delegasyon ekibi olarak, delegelerin bulunduğu üç bölge ile ilgili önerilerde bulunmaktayız. Bizim görevimiz Tunus hükümetine ve halkına devrimin altında yatan prensipleri ve gereklilikleri tekrarlamak değildir. Önerilerimiz diğer hükümetlerdir.

1. ABD ve diğer Batı hükümetleri Tunus'un egemenliğine saygı duymalı ve Tunus'un iç işlerine karışmaya bir son vermelidir.

2. Batı hükümetleri Tunus demokrasisinin oluşması sürecinde hiçbir müdahalede bulunmamalı, özellikle doğrudan veya dolaylı olarak partilere fonlamalar yapılmamalıdır. Eğer Tunus hükümetinin demokrasiye geçişinde fona ihtiyaç olursa, bu fonlar hiçbir kısıtlama ve koşul olmadan sunulmalıdır. Sonucu ne olursa olsun seçimlerin sonuçlarına saygı gösterilmelidir.
3. Batı hükümetleri ve ABD, Tunus ordusuna askeri yardım sağlamaktan vazgeçmelidir.
4. ABD ve diğer Batı hükümetleri Tunusluların Bin Ali'nin ve ailesinin finansal varlıklarının tespiti konusundaki isteklerini desteklemelidirler. Bu kapsamda:
  - A) İsviçre Bin Ali'nin erişilmesi yasaklanan 41 milyon Avroluk varlığını, yargıya açmalıdır. Haiti'nin önceki diktatörü Jean-Claude Duvalier'in hesaplarının 25 yıl açılmaması gibi yollara başvurmamalıdır.
  - B) İngiltere ve Fransa, Bin Ali'nin ve ailesinin varlıklarına erişimi durdurma konusunda daha fazla çaba sarf etmelidir.
  - C) ABD, Bin Ali ve ailesinin varlıklarını ABD'de herhangi bir finansal kurumda veya bankada tutup tutmadığını kontrol etmeli ve bunları kategorilendirmelidir.
  - D) ABD ve diğer Batı hükümetleri, Tunus'un, uygunsuz bir şekilde sağlanan varlıkların geri alınması taleplerini desteklemelidir.
5. ABD ve diğer Batı hükümetleri, Tunus'un, Bin Ali ve ailesinin varlıklarına el koyma talebini desteklemelidir.
6. Guantanamo'daki Tunuslu tutuklular konusunda ise, ABD işkence uyguladığı tutukluları bırakmalı ve tazminat ödemelidir.
7. ABD ve diğer Batı hükümetleri, "terörle mücadele" adı altında yürüttükleri politikanın Bin Ali rejiminin insanları ve diğer politik, dini görüşleri, insan hakları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarını baskı altında tutmasına izin verdiğini fark etmelidir. (İngiltere hükümeti "terörle mücadele" adı altında başka hükümetlerin yaptıkları işkencelere göz yumdukları için özür dileyen ilk devletlerden olmuştur.) Bütün soruşturmalar açık ve şeffaf bir şekilde

yapılmalıdır. Ayrıca ABD hükümeti ABD yetkililerinin Tunus'taki işkenceler ile ilgili detaylı bir soruşturma başlatmalıdır.

EK 1: TUNUS DELEGASYON PROFİLLERİ

Ömer Atalar (Türkiye): Hukuk danışmanı olan Ömer MAZLUMDER'in yönetim kurul üyesidir. Uzman olarak 2001–2005 yılları arasında Türkiye'nin Başbakanlık İnsan Hakları Departmanını oluşturmak üzere çalıştı. Sonrasında bilgi edinme hakkı ve sosyal hizmet ahlaki meseleleri üzerine çalıştı. Ülkenin Avrupa Birliği adaylığı politik kriterleri reform sürecine katıldı. 2005 sonrasında sivil toplum kuruluşları yanı sıra basta Uluslararası Af Örgütü ve Mazlumder olmak üzere insan hakları derneklerinde yer aldı.

Audrey Bomse (ABD): Audrey Amerika Birleşik Devletleri'nde 20 yıl boyunca bir hukukçu olarak ceza hukuku (Halk Savunucusu olarak) ve sivil haklar üzerine davalarda çalıştı. Bir süre Setan Hall Hukuk Okulu'nda yerleşik bulunan Mahkûmlar Kendine Yeterlik Yasal Klinik'inin yasal yöneticisi oldu. 2002 yılında Kudüs'e taşındı ve orada insan hakları avukatı olarak çalışarak 6 yıl kaldı. Burada kaldığı süre içerisinde İsrail'in sistematik olarak uyguladığı işkenceye karşı mücadele veren Filistin ve İsraili insan hakları derneklerinin koalisyonun yasal direktörü oldu. Halen Özgür Gazze Hareketi için avukatlık yapmakta olup aynı zamanda son 3

yıldır Milli Avukatlar Derneği Özgür Filistin Alt Komisyonu eşbaşkanı olarak görev yapmaktadır.

Buhari Çetinkaya (Türkiye): Buhari İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk tahsili gördü. Mezuniyet sonrasında İstanbul Barolar Birliği'nde staj yaptı. 2008 'de avukatlık (hukuk danışmanı) lisansı alarak İstanbul Barolar Birliği'ne kaydoldu. İstanbul'da çalışıyor olduğu 2008 yılında bir Türk-Fransız üniversitesi olan Galatasaray Üniversitesi'nde Ceza Hukuku, İnsan Hakları Hukuku, Uluslararası Hukuk ve İdari Hukuk alanlarında yüksek lisans yapmak üzere hazırlıklarına başlamış olup şimdilerde Ayrımcılık Sucu (Discrimination Crime) üzerine tez hazırlıkları içerisinde. Türk insan hakları dernekleri ve MAZLUMDER'in aktif üyesi olan Buhari, Gazze Özgürlük Filosu mağdurlarının yasal temsilcilerinden biridir.

Katherine Craig (İngiltere): Kat, Sosyalist Avukatlar Haldane Derneği başkan yardımcısıdır. Bireyleri ve grupları devlete karşı özel ya da kamu hukuku alanında temsil etmede uzmanlığı ile içerisinde yer aldığı Hıristiyan Khan Avukatları derneğinde avukat olarak hizmet vermektedir. Polis gözaltı ve cezaevinde meydana gelen ölümlerden geriye kalan mağdur aileleri savunmakta olup aynı zamanda polis, cezaevi ve içişleri bakanlığına karşı davalar açmış bulunmaktadır. Yakın zamanda bir grup eski Guantanamo tutuklularının devlete ve istihbarat servislerine karşı savunmasını yapmıştır. Şu an tutukluların yasadışı yollarla hüküm giyip işkence edilmesinde İngiltere hükümet temsilcilerinin rolünü araştıran bir kamu soruşturması olan Gibson Soruşturmasıyla ilişkisi olan şahısları savunmaktadır. Katherine aynı zamanda protesto etme hakkı konusuna özel ilgi duymaktadır. İngiltere'ye karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde her geçen gün polis tarafından daha da fazla uygulanan protestocuların yakalanıp genel olarak güvensiz ve insanlık dışı koşullarda uzun süre tutuklu kalmalarını sağlayan bir taktik olan

'kettling' yasasına karşı eğitim almıştır. 2001-2004 tarihleri arasında İşgal Edilen Filistin Toprakları adına çok sayıda delegasyon organize etmiş ve 2004 yılında Batı Şeria için bir delegasyona da başkanlık etmiştir. 2008-2009'da Colombia için muhalefeti cezalandırma ve sol gruplara uygulanan zulmü vurgulayan delegasyonlara katılmıştır. Katherine The Guardian gazetesi için düzenli olarak yorumlar yazmaktadır.

Russell Frase (İngiltere): Avukat Russel şu an için bir insan hakları hukuk firması olan Birnberg Pierce hukuk stajyeri olarak çalışmaktadır. Geçen Eylül ayında Filipinler için Binzer bir delegasyon ile devlet ve ordunun insan hakları suiistimallerine dikkat çekmek üzere Filipinli hukukçu, işçi sendikaları, öğrenciler ve politikacılar ile çalışmıştır. Bu ziyaret esnasında Russell'in delegasyonu bir grup siyasi tutuklunun yasadışı bir şekilde gözaltında tutulmasını görüşmek üzere Filipinli adalet sekreteri Leila de Lima ile buluştu ve tespitlerini medya aracılığıyla tüm dünya ile paylaştı. Avukat olmadan önce Russell aktif bir sendikacıydı ve GMB üyeliği hala devam etmektedir.

Steven Goldberg (ABD): Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Steven 1975'ten beri Oregon'da avukat olarak bulunmaktadır. Hukuk alanında işçi sendikaları ve işçilerin (çalışanların) temsilcisi olarak hizmet vermektedir. Steven, tıbbi ve akli/ruhsal koşulları sorgulayan tutukluları temsil etmek ve Birleşik Devletlerin Irak ve Afganistan'a gönderilmek üzere gönüllü askerlerin çalışma sürelerini istekleri dışında uzatmasını sorgulamak gibi politik davalara bakmıştır. Yakın zamanda ise Bush yönetiminin Amerikan vatandaşlarının uluslararası görüşmelerinin izinsiz olarak elektronik gözlemine başarıyla itiraz eden Oregon'da Müslüman bir yardım kuruluşunu temsil eden bir hukukçu grubunun parçası olmuştur. Steve, Milli Avukatlar Derneği'nin Uluslararası Komitesi'nin başkanı

olarak hizmet etmiş ve derneği toplantılarda ve Güney Afrika, Küba, İsrail ve Filistin delegasyonlarında temsil etmiştir.

Anna Morris (İngiltere): Anna Haldane Sosyalist Avukatlar Derneği eş başkan vekili olup Garden Mahkeme Odası'nda avukatlık yapmaktadır. Ceza hukukunda ve devleti sorumlu tutan kamu hukukun uzmanlaşmıştır. O aynı zamanda dünyanın değişik bölgelerindeki tutuklular ve idam cezasına çarptırılanlar adına çalışan bir insan hakları organizasyonu olan Reprieve (tecil)'in soruşturmacıdır. Anna kendisini tüm ülkelerde insan haklarını korumaya adanmış aynı zamanda avukatlar, sendikacılar ve gazeteciler gibi insan hakları savunucularını korumaya da vakfetmiştir. Bu koruma, Anna'nın Kolombiya, Filistin, Filipinler ve Bask Bölgesi'ne yerli halkla çalışmak üzere delege gönderen Haldane ile çalıştığı son üç yılın odak noktası olmuştur.

Corinna Mullin (Amerika/İngiltere): Corinna, Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu'nda Ortadoğu atfen Mukayeseli ve Uluslararası Politika alanında akademisyendir. Mukayeseli politik teori, insan hakları, politik İslam, insani yardım dernekleri, Amerikan'ın Orta Doğu dış politikası ve Orta Doğu politikası Corinna'nın araştırma ilgi alanlarıdır. 2002'de Londra Ekonomi Okulu'nda doktorasını tamamladığı Londra'ya taşınmadan önce Geneva'da uluslararası bir sivil toplum kuruluşunda çalıştı. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da çalıştı, seyahat etti ve araştırma yaptı. Bir süre önce ise İşgal edilmiş Filistin topraklarındaki Nablus El-Najah Üniversitesi'nde insan hakları perspektifinden İsrail-Filistin çatışması konusunda kısa bir ders verdiği Filistin'de bulunmuştur. 'Terörle Mücadele' ve bunun insan hakları ve uluslararası hukuk alanındaki sonuçları yanı sıra Hamas aynı zamanda Tunus ve Mısır devrimleri ve bunların bölge için sonuçlarını konu almak

üzere Birleşik Devletlerin 11 Eylül sonrası Orta Doğu dış politikası bahsinde akademik ve fikri makaleler yazmıştır.

Thomas Nelson (Amerika): Tom, İran'ın kırsal bölgelerinde Amerikan Barış Gücü gönüllüsü olarak dört yıl hizmet verdikten sonra hukuk fakültesine (Valparaiso, J.D.; Yale, L.L.M.) gitti ve sonrasındaki dört yılını hukuk eğitimi vererek geçirdi. Northwest'e dönerek Portland'ın en büyük hukuk firmasının partneri oldu ve sonrasında kendi hukuk firmasını kurdu. Steve Goldberg ve diğerleriyle birlikte başkan Bush'un gizlice telefon dinleme programını başarılı bir şekilde itiraz etti (mücadele etti) ve Bush'un terörle mücadele soruşturmasında ve federal otoritelerce kovuşturmaya hedef olan kişileri destekledi. Şu yarı emekli durumdadır. 15 yılı aşkın bir süredir Tom, Yerli Amerikalılar adına ve Orta Doğu'da sivil ve insan hakları meselelerinde aktifliğini devam ettirmektedir. Portland Oregon'daki Birleşik Amerikalılar Filistin İnsan Hakları Hareketi'nin eş kurucusudur ve başlangıcından bugüne Uluslararası Dayanışma Hareketi'ne bağlı olarak Batı Şeria'da çeşitli kampanyalara katılmıştır. Tom, Özgür Gazze Hareketi'nin parçası olup 2008'de ablukayı kırmayı hedefleyen ilk botlarda yer almıştır. Ulusal Avukatlar Derneği'nin Şubat 2009'da İsrail'in Dökme Kurşun Harekâtı (Operation Cast Lead) esnasında olası savaş suçlarını soruşturan ve dava açılma ihtimalini belirten bir raporun yazarlarından olan oluşturduğu acil delegasyonunun üyesiydi.

Salah Oueslati (Tunus/ UK): Salah şu an İngiltere'de Tunuslu bir avukat. Salah Avusturya Salzburg Üniversitesi'nden İslam Hukukunda ve aynı zamanda Uluslararası İş Hukukunda L.L.M. ve Uluslararası Suç Hukukunda diploma sahibidir. Salah karşılaştırmalı geleneksel uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İslam Hukuku alanları da dâhil olmak üzere birçok projede ve Londra dışında pek

çok uluslararası enstitüde ve hukuk firmasında çalıştı. Dava vekilliğiyle başladı ve insan hakları üzerine özel bir ilgisi vardır.

Yonit Percival (İngiltere): Ticaret hukukçusu olan Yonit, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ağırlık vermek üzere uluslararası yatırım ve ticaret hukukunda uzmanlaşmıştır. O aynı zamanda, uluslararası yabancı yatırım rejimi ve ikili yatırım anlaşmaları bağlamında Çin'in dış yatırımı ve uluslararası ilişkiler paradigmasını Queen Mary, Londra Üniversitesinde araştırmaktadır. Yonit Çin ve Çinin küresel ekonomi içindeki yeri üzerine düzenli dersler vermektedir. O aynı zamanda ücretsiz bir şekilde tüm Çin İnsan Hakları Dernekleriyle çalışmaktadır.

Azadeh Shahshahani (ABD): Azadeh Atlanta (Georgia) merkezli bir hukukçu ve aktivisttir. Azadeh Georgia Milli Güvenlik / Göçmen Hakları Projesi Amerikan Sivil Hakları Birliği direktörüdür. Bu proje Georgia'ya ve yerlilerine, mülteci ve göçmen topluluklar yanı sıra göçmen tutuklulara yaptığı muamelelerin uluslararası insan hakları ve anayasal standartlara uygun hale getirilmesini amaçlamaktadır. Azadeh Milli Avukatlar Derneği idari başkan yardımcısı ve Uluslararası Komite eş başkanı olarak da hizmet vermektedir. Azadeh aynı zamanda Atlanta İnsan Hakları kurucularından olup hâlihazırda koordinasyon Konseyinde, Amerika Baro Birliği Komitesi'nde Birey Hak ve Sorumlulukları kısmı Göçmen Hakları eş başkanı, Göçmen Kadınlar Ağı (Network) başkanı ve Georgia Tutuklu Gözlem Derneği başkanı olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Azadeh göçmen ve ırk(sal) profillerin insan hakları raporları ve kitapların bölümlerinde editör ve yazarlığını yapmaktadır. Kendisinin düşünceleri Atlanta Gazete Tüzüğü, Fulton İlçe Günlük Raporu ve Huffington gazetesi gibi basın organlarında yayınlanmıştır. Azadeh NLG 'yi temsilen delegasyona katılmıştır.

Ahmet Faruk Unsal (Türkiye): Ünsal lisans eğitimini makine mühendisliği alanında İstanbul Teknik Üniversitesinde tamamlamıştır. İnsan hakları derneklerinde aktif katılımında bulunmuş ve İnsan Hakları Gözleme Komitesinin sözcüsü ve başkan

yardımcısı olmuştur. 2002’de Türkiye Büyük Millet Meclisine milletvekili seçilmiştir. İnsan hakları üzerine yazılmış çok sayıda makalesi değişik gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Ahmet Faruk Ünsal Türkiye’yi Nato Parlamento Toplantısında temsil etmiştir. Halen MAZLUMDER genel başkanı olarak hizmet vermektedir.

Dieynaba Diabate, Max Holland, Hariharan Vasupuram, ve Damien Vrignon da Amerikalı hukuk ve hukuk öncesi öğrenciler olarak bu raporun arka planının hazırlanmasında katkıda bulunmuşlardır.

SON NOTLAR:

1.Bu raporda, “*devrim*” kelimesini basit bir kelime olarak kullanmıyoruz. Tunus’ta çok büyük siyasi değişikliklerin olduğu açık seçik ortadadır. Önceki keyfi tutuklamalar, gözaltılar, hapis ve işkenceler yapan otoriter rejim gitmiştir. O hükümetin bakanları Yeni Geçici Hükümette yer almamaktadırlar. Ancak, önceki rejimin politikalarını gerçekleştiren, örneğin soruşturmacı hâkimler, hala aynı görevlerini sürdürmektedirler. Geçici Hükümet’in, yeni ortaya çıkan siyasi partiler ve özellikle gençler gibi değişimin anahtarları olan grupların iyi bir şekilde temsilini sağlayıp sağlayamayacağı hala belli değildir. Ekonomik politikalarda en azından şu ana kadar herhangi bir reform görülmemiştir. Batı etkisi konusunda endişeler olsa da, Geçici Hükümet, yatırım ve diğer ekonomik yardımlar için Batı’da arayış içindedir. Kapitalizm veya sosyal refah politikalarına alternatif arayışlarına dair çok az tartışma vardır.

2. Bu raporda, dinle alakalı her şeyi tanımlamak için sıfat olarak kullanılan “*İslami*” terimiyle genellikle İslam’ı sadece din olmaktan öte sosyal ve siyasi düzen için kaynak ve buradan hareketle siyasi ve hukuksal düzenin İslami prensiplere

dayandırılmasına uzanan geniş yelpazedeki ideolojileri ifade eden “İslamcılık” (Siyasal İslam olarak da tanımlanıyor) terimini ayırdık. İslami hareketlerin, dine verdikleri rol anlamında, yelpazenin bir ucunda İslamı sadece bir ilham olarak algılayan, diğer ucunda din, anayasa, hukuk sistemi, ekonomi, dışişleri dâhil siyasi sistemin bütün yönlerinde belirleyici olmalıdır anlayışına sahip çok geniş bir yelpazede olduklarını fark etmek çok önemli.

3. Amerikan Büyükelçisi Robert Godec’in Wikileaks tarafından yayınlanan Temmuz 2009 tarihli telgrafında, Tunus’u nüfuzunu kötüye kullandığı için ailesinden nefret edilen bir diktatör tarafından yönetilen “*ifade ve iletişim özgürlüğünün çok az olduğu, ağır insan hakları ihlalleri bulunan bir ülke*” olarak tanımlıyor.

<http://www.alarabiya.net/articles/2011/01/15/133592.html>.

4 US Department of State Background Notes: Tunisia. Bakınız;

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5439.htm>.

5 <http://edition.cnn.com/2001/US/11/06/ret.bush.coalition/index.html>.

6 The Middle East and North Africa 2004 (Regional Surveys of the World), (Europa Publications, Hardcover- 30 Oct. 2003).

7 Ibid.

8 11 Eylül sonrası Bin Ali ile Amerikalı ve AB yetkililer ile olan görüşmeler hakkında daha fazla bilgi için, bak.. The Middle East and North Africa 2004 (Regional Surveys of the World), *supra*,

9 <http://2002-2009-mepi.state.gov/c10130.htm>.

10 <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41733.htm>.

11 <http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2007>.

12 <http://www.andyworthington.co.uk/2011/01/21/what-does-tunisi-as-revolution-mean-for-political-prisoners-including-guantanamo-detainees/>.

13 <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/nea/136081.htm>.

14 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021201063.html>.

15 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr10282.pdf>.

- 16 <http://www.thestar.com/News/World/article/931299>.
- 17 <http://www.amnesty.org/en/region/tunisia/report-2007>.
- 18 <http://www.opendemocracy.net/corinna-mullin/post-wikileaks-lessons-from-tunisi-an-%E2%80%98intifada%E2%80%99>.
- 19 <http://www.ugtt.org.tn/en/structures1.php>.
- 20 http://arabia.reporters-sans-frontieres.org/print.php3?id_article=2801.
- 21 <http://english.aljazeera.net/news/africa/2011/04/2011421161714335465.html>.
- 22 Susan Walsh, "Islamist Appeal in Tunisia," *Middle East Journal* 40, no. 4 (Autumn 1986), 653.
- 23 Jennifer Noyon, *Islam, Politics, and Pluralism: Theory and Practice in Turkey, Jordan, Tunisia, and Algeria* (London: The Royal Institute of International Affairs, 2003) 99.
- 24 Emad Eldin Shahin, *Political Ascent: Contemporary Islamic Movements in North Africa* (Boulder, Colorado: Westview Press, 1997), 95; Antoine Sfeir, 'Voyage au sein de l'Islamisme tunisien,' *Les Cahiers de l'Orient* 7 (1987), 30.
- 25 Noyon, *Islam, Politics and Pluralism*, *supra* at 103.
- 26 Salwa Ismail, *Islamist Politics: Culture, the State and Islamism* (London: I.B. Tauris, 2006); Lecture by Nahda founding member Said Ferjani, School of Oriental and Africa Studies (London, 4 Feb. 2011).
- 27 Interview transcript: Rachid al-Ghannouchi, Financial Times (18 January 2011), *Bakınız*; <http://www.ft.com/cms/s/0/24d710a6-22ee-11e0-ad0b-00144feab49a.html>.
- 28 Delegation Interview with Nahda leaders Dr. Ziad al-Doulatli and Ajmi Lourimi, Hotel Carlton, 17 Mar. 2011.
- 29 Samir Amin, G. Arrighi, A.G. Frank, I. Wallerstein, *Transforming the Revolution: Social Movements in the World System* (New York: Monthly Review Press, 1990).
- 30 Delegation Interview with al-Doulatli and Lourimi, *supra*.
- 31 El Devletli yasaklı hareketle bağlantısı yüzünden 14 yıl hapis yattığı, Lourimi de aynı suçla 16 buçuk yıl.
- 32 Delegation Interview with al-Doulatli and Lourimi, *supra*.

33 Ibid.

34 Al-Ghannouchi Interview, *supra*.

35 Ibid.

36 Delegation Interview with al-Doulatli and Lourimi, *supra*.

37 Ibid.

38 Ibid.

39 For a list of BITs to which Tunisia is signatory, see

<http://www.unctadxi.org/templates/docsearch.aspx?id=779>.

40 Gus Van Harten, *Investment Treaty Arbitration and Public Law* (Oxford Monographs in International

Law, OUP 2007) 5.

41 Tunus'un pazarlık gücünün, yüzölçümünün küçük ve temel kaynakların kısıtlı olmasından dolayı az olması, bir grup Tunuslu avukatla olan görüşmede konuşuldu. Bunun için önerilen çözüm yüksek eğitimli iş gücünün artırılması oldu.

42 <http://www.nytimes.com/2004/10/17/magazine/17BUSH.html>.

43 <http://www.britannica.com/presidents/article-9398253>.

44 <http://congressionalresearch.com/RS21666/document.php?study=Tunisia+Current+Issues>.

45 Radikalleşmiş Selefi görünüşlü kişiler var, bunlar silahlı cihada katılmak için şiddet içermeyen da'wa hareketinden vazgeçtiler. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: International Crisis Group, "Understanding Islamism," Middle East/North Africa Report No. 37 (2 March, 2005).

46 Ibid.

47 For the United Nations, see "Human Rights Council, Sixteenth Session: Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism," Martin Scheinin, 28 December 2010, Document A/HRC/16/51/Add.2, *Bakınız*;

<http://www2.ohchr.org/english/issues/terrorism/rapporteur/srchr.htm>.

For Amnesty International, see “Tunisie, Le projet de loi «antiterroriste» porte un nouveau coup aux droits humains. Note d’Amnesty International à l’Union Européenne. Conseil d’Association UE-Tunisie” 30 Septembre 2003, *Bakınız*<http://www.amnesty.org/fr/library/info/MDE30/021/2003/fr>.

For Human Rights Watch, see “Universal Period Review of Tunisia, Human Rights Watch’s Submission to the Human Rights Council, Counterterrorism measures,” 2008, *Bakınız*

<http://www.hrw.org/en/news/2008/04/06/universal-periodic-review-tunisia>; “World Report Chapter: Country Summary Tunisia, Counterterrorism measures,” 2009, *Bakınız*;

<http://www.hrw.org/en/world-report-2009/tunisia>; “World Report Chapter: Country Summary Tunisia, Counterterrorism measures and Human Rights,” 2010, *Bakınız*;

<http://www.hrw.org/en/world-report-2010/tunisia>.

48 The referenced reports can be viewed at <http://www.amnesty.org> and <http://www.hrw.org>.

Specifically, for Amnesty International, see “Annual Report: Tunisia 2010,” May 2010, *Bakınız*; <http://www.amnestyusa.org/research/reports?country=327>; “Annual Report: Tunisia 2009,” May 2009,

Bakınız; <http://195.234.175.160/en/region/tunisia/report-2009>. For Human Rights Watch, see “Tunisia: End Arbitrary Restrictions on Ex-Political Prisoners: Post-Prison Regime Robs Dissidents of Normal Lives,” March 2010, *Bakınız*;

<http://www.hrw.org/en/news/2010/03/23/tunisia-end-arbitrary-restrictions-ex-political-prisoners>;

“Tunisia: Crushing the Person, Crushing a Movement,” April 2005, *Bakınız*;

<http://www.hrw.org/en/reports/2005/04/19/tunisia-crushing-person-crushing-movement>.

49 2003’te kurulan İşkence karşıtı Örgüt’ün faaliyetleri yasaklandı ve kurucuları örgüt için başvuru yapmaktan bile alıkonuldu. İşkence karşıtı Örgüt’ün üyesi ve Tunus Baro’sunda avukat olan Bassam Trifi Bey’le olan görüşme, 14 Mart 2011.

<http://tunisiahrdelegation.wordpress.com/2011/03/14/bassam-trifi-%E2%80%93-judge-s-complicit-in-covering-up-torture/>

50 US State Department, *Patterns of Global Terrorism*, 2003, released 29 Apr. 2004, *alıntı*;

Congressional Research Service, *Tunisia: Current Issues* (June 29, 2009), *Bakınız*; <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2003/>.

51 See Amnesty International Report, *In the Name of Security: Routine Abuses in Tunisia*, June 2008

Bakınız; <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE30/007/2008/en>

52 Judge Yahyaoui Mokhtar interview with Delegation, 17 March 2011, Carlton Hotel.

53. Amerikalı diplomat ile olan görüşme kayıt dışı olduğu için, Delegasyonun Amerikalı üyelerine yazılı sorular yöneltildi ve bu rapor için cevap istendi. Yöneltilen sorular aşağıdadır:

1. ABD, demokratik geçiş sürecini desteklemek için 20 milyon dolar destek sözü verdi. Vergi veren biri olarak, bu paranın nereye gittiğini öğrenmek istiyoruz. Bu yardımın miktarını ve kimlere dağıtıldığını açıklayabilir misiniz? ABD'nin bu yardımı partizan bir şekilde belli siyasi grup ve adaylara vermesini onaylar mısınız?
2. ABD'nin teröre karşı olan savaşı, Tunus'ta binlerce masum müslümanın haksız yere tutuklanmasında, işkence görmesinde ve yargılanmasında büyük bir rol oynadığı düşüncesi var mı?
3. 2003'te anti-terör yasasının kabulünden sonra, ABD devlet departmanının yıllık insan hakları raporlarında, Tunus hükümetinin ağı insan hakları ihlalleri yaptığı yer aldı. Neden ABD, bu konuda mesela askeri yardımı kesmek gibi yaptırımlarda bulunmadı?
4. ABD, 2003 anti-terör yasası kapsamında tutuklanan şüphelilerin sorgulanması sırasında sorgu hâkimleri ile iletişim içinde olduğunu kabul ediyor mu?

5. ABD, şu anki Tunus Hükümeti isterse, yargılanması için Bin Ali ve ailesinin tekrar Tunus'a getirilmesine yardım eder mi?

Sorulan bu sorulara henüz bir yanıt alınamadı.

54. UN Committee against Torture, 23rd Session, 8-19 November 1999, Communication No. 60/1998:

Tunisia 24/01/2000.

55. Bu paragraftaki bilgi, Tunus'ta kişilerle olan görüşmelerden elde edildi.

56 Interview with Mr. Larbi Abid, member of the National Council of Liberty (NCL), at the Tunisian Bar Association, 14 Mar. 2011.

57 See "US embassy cables: Tunisia - a US foreign policy conundrum," Guardian (7 December 2010),

Bakınız <http://www.guardian.co.uk/world/us-embassy-cables-documents/217138>; see also

<http://www.ramynasr.com/2011/tunisia-in-the-wikileaks/>.

58 See supra, part III-B.

59 Stephen Zunes, 'Credit the Egyptian People for the Egyptian Revolution,' Truthout.org (17 Feb. 2011).

60 William Blum, 'Trojan Horse: The National Endowment for Democracy,' The International Endowment

for Democracy Bakınız http://www.iefd.org/articles/trojan_horse.php.e.

61 Ibid.

62. NED fonlarının dört ana alıcısı var: Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü; AFL-CIO (Uluslararası İşçi Birliği'nin Amerika Merkezi)'nin bir iştiraki ve Ticaret Odası'nın bir iştiraki (Uluslararası Özel Şirketler Merkezi gibi). Bu kuruluşlar, yardım fonunu Amerika ve dünyadaki diğer kuruluşlara, onlarda buldukları yerdeki diğer kurumlara dağıtıyorlar.

63 Ibid.

- 64 http://www.huffingtonpost.com/stephen-zunes/post_1617_b_812666.html.
- 65 "The Middle East Partnership Initiative," State Department, *Bakınız*http://www.abudhabi.mepi.state.gov/meet-july_07.html.
- 66 Stephen McInerney, The Federal Budget and Appropriations for Fiscal Year 2011: DEMOCRACY, GOVERNANCE, AND HUMAN RIGHTS IN THE MIDDLE EAST, Project on Middle East Democracy (POMED), April 2010, *Bakınız*<http://pomed.org/mcinerney-appropriations-fy11/>.
- 67<http://www.warisbusiness.com/2488/news/tunisia-before-the-riots-631-million-in-u-s-military-aid/>.
- 68 Ibid.
- 69 <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41733.htm>.
- 70 Amal Saad-Ghorayeb, "*Washington in Lebanon and Palestine: Fatal Manipulation*," Conflicts Forum (14 August 2007).
- 71 Meeting with Mr. Hammami, 17 March 2011, Carleton Hotel.
- 72 Baker, P., *Obama's war over terror*. New York Times, 17 January 2010, available at <http://www.nytimes.com/2010/01/17/magazine/17Terror-t.html>.
- 73 Marjorie Cohn, *The US and Torture: Interrogation, Incarceration, and Abuse* (2011).
- 74 Interview with Mr. Trifi, *supra*.
- 75 [Http://english.aljazeera.net/news/africa/2011/05/2011551812282786.html](http://english.aljazeera.net/news/africa/2011/05/2011551812282786.html);
http://news.yahoo.com/s/afp/20110508/wl_africa_afp/tunisiapoliticsunrest_2011050815159.
- 76 <http://www.channel4.com/news/sidi-bouزيد-roots-of-the-tunisia-revolution>.

